

ՃԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12, 1904

ԹԻԻ 46

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Զ. Բ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄՐԱԳԻՐ Զ. Ս. ՊԱՐՆԱՍ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աւետարներ 1905 Տարւոյ 809.— Սկիզբից Միացեալ Ազատ Եկեղեցին 810.— Նիւթապաշտութիւն 812.— Չորրորդ Աւետարանին Նազուր 814.— Ճափոնական Կարմիր Խաչը 816.— Հայ Թերթեր 817.— Կարմիր Եւ Իւր Աւետ. Եկեղեցւոյն Պատմութիւնը 818.— Երգ Յարութեան 820.— Համագգային Օրացոյց Հանրագիտական 820.— Քաղաքական Լուրեր 821.

ԱԻՏԱԲԵՐ 1905 ՏԱՐԻՈՅ

Աւետարների առաջին թիւն հրատարակուեցաւ 1855ին Յունիւի մէջ, Հետեւապէս յառաջիկայ տարւոյ առաջին թիւը մեր յիսնամեակի թիւը պիտի ըլլայ: Առաջադրած ենք անոր պարունակութիւնը ընդարձակ եւ չափեկան ընել, Կարգ մը բարեկամներ արդէն խոստացած են յատկապէս զրել այդ թիւին համար: Թերթս նախ հրատարակուեցաւ Հայ լեզուով, յետոյ ժամանակ մը թէ՛ Թրքերէն թէ՛ Հայերէն յօդուածներ երեւցան իր մէջ, Հայատառ Թրքերէն եւ Յունատառ Թրքերէն թերթերն իբրեւ ուրոյն հրատարակութիւն աւելի ուշ սկսան: Բայց կը յուսանք մեր յօրեկեանի թէ՛ Հայերէն, թէ՛ Հայատառ Թրքերէն թիւերը 50 եւ իստով հրատարակել, Յունատառ Թրքերէնն ալ իր սովորականին կրկին ծաւալով, Կը սիրենք նաեւ յուսալ թէ լաւ սկզբնաւորութիւն մը ընելէ ետեւ պիտի կրնանք մեր թերթը արժանիքի կողմէ բարձր մակարդակի մը վրայ պահել յառաջիկայ տմբողջ տարւոյն մէջ, Խմբագիրն առաջադրած է սովորականէն աւելի շատ աշխատիլ այդ նպատակով, եւ վստահ է թէ թերթին բոլոր աշխատակիցներն ալ ի սրտէ պիտի գործակցին իրեն: Որչափ հնար է մեր խմբագրականները, կրօնական թէ ոչ-կրօնա-

կան, պիտի ընենք հրահանգիչ, գործնական եւ օգտակար: Մեր կրօնական յօդուածներուն մէջ մեր հաւատքին խորագոյն ճշմարտութիւններէն խոյս պիտի չտանք՝ վախճալով թէ ոմանք մեզի համակարծիք պիտի չըլլան — վատութիւն պիտի ըլլար այս — այլ միշտ պատրաստ պիտի ըլլանք մեր տեսութիւններէն տարբեր տեսութիւններ հրատարակել, եթէ ձեռնհասօրէն եւ քաղաքավարութեամբ գրուած ըլլան:

Մեր թերթն այս տարի գոհացուցիչ յառաջդիմութիւն մը ունեցաւ բաժանորդներու թիւի կողմէ: Եւ արտագին շնորհակալութիւններ կը մատուցանենք ամէն անոնց, որոնք մեզի օգնեցին այս արդիւնքը ձեռք բերելու համար: Մեր յօրեկեանի տարւոյն մէջ կը յուսանք ալ աւելի մեծ յառաջդիմութիւն ընել, եւ առ այդ պարտիմք գլխաւորապէս ապաւինիլ երեք կարգ բարեկամներու: Նախ, կան մեր գործակալները: Անոնց անցեալ օգնութեան շատ բան կը պարտինք: Անոնցմէ ամանց անունները պիտի ուզէինք տալ եւ հրապարակաւ մեր շնորհակալութիւններն յայտնել իրենց, շատ անգամ տարիներով շարունակուած, ծառայութիւններուն համար, եթէ կարծէինք թէ պի-

տի ախորժէին հրապարակային այսպիսի յիշատակութենէ։ Սիրելի բարեկամներ, այս տարի աւելի երախտապարտ ընէ՞ք մեզ մասնաւոր ճիգ թափելով մեր բաժանորդներու թիւն աւելցնելու համար։ Երկրորդ, կան ուրիշ բարեկամներ, որոնք կրնան մեզի օգնել բարի վկայութիւն տալով թերթիս համար։ Եթէ մէն մի բաժանորդ նոր բաժանորդ մը շահի, լաւ գործ մը պիտի կատարէ եւ միեւնոյն ժամանակ մեծ քաջալերութիւն մը պիտի տայ մեզի։ Երրորդ դասակարգը, որու օգնութեան կը յուսանք, թղթակիցներէ կը բաղկանայ։ Եթէ օգտակարապէս գրել գիտցողներ, եւ այսպիսիներ չատկան, թէ՛ այնպիսիներ որոնց պարտական ենք իրենց անցեալ այգորինակ օգնութեան համար եւ թէ՛ այնպիսիներ որոնք դեռ գրած չեն մեր սիւնակներուն մէջ, իրենց 1905ի աշխատութեան ծրագիրը պատրաստելու միջոցին ներմուծեն սա առաջադրութիւնը, Վիանի մը յօդուած պիտի գրեմ Աւետարանի, եւ ապա դործադրեն իրենց այդ բարի որոշումը, հազարաւոր ընթերցողներու սիրտեր իրենց երախտապարտ պիտի ըլլան, թէեւ պատահութիւն չունենան իրենց շնորհակալութիւններն յայտնելու։

Այն նոր բաժանորդներուն, որոնք կ'ուզեն կիրակնօրեայ դասերու վրայ տարւոյս Դեկտեմբերին սկսեալ տրուելու ծանօթութիւնները գործածել, ձրի պիտի զրկենք այն թիւերը որչափ մեր պաշարը ներէ։ Իսկ Դեկտեմբեր թիւը ուզող բոլոր նոր բաժանորդներուն ձրի պիտի տանք Դեկտեմբերը։

Գալով բաժանորդագրութեան պայմաններուն, կը կրկնենք ինչ որ անցեալ տարի գրած ենք։ Այսինքն շաբաթաթերթերուն տարեկանն է 30 դահ. Թուրքիոյ համար։ Բայց օտար երկիրներու, միանգամայն Եգիպտոսի եւ Պուլկարիոյ, համար 36 դահ. պիտի ըլլայ, կամ Ամերիկեան դրամով մէկուկէս տոլար, Անգղիական դրամով վեց շիլին եւ Ֆրանսական դրամով եօթը եւ երեք չորրորդ ֆրանք։ Ամսաթերթին բաժանորդագիրն կը մնայ 6 դահ.։ Երբ մէկ հասցէի զրկուած թերթերուն արժէքը 100 դահ. հասնի, հարիւրին 10 կը զեղչուի։ Իսկ երբ 500 դահ. հասնի, զեղչէն զատ կը զրկուի նաեւ ձրի շաբաթաթերթ մը, եթէ լրագիրներն ապսպրող գործակալն իր հրամանին հետ իմացնէ թէ ինչ լեզուով թերթ կ'ուզէ։

Երբ միօրինար մը թերթ յանձնարարէ, կ'ընդունինք յանձնարարութիւնը եւ իր հաշուին կ'անցնենք պարտքը։

Ուրիշ պարագաներու մէջ կը խնդրենք մեր բա-

ժանորդներէն որ գրամը կանխիկ զրկեն կամ թղթատարով կամ փոխանակագրով։

Թրքական նամակադրոյժ կ'ընդունինք մէծիւտիցէն 19 դահ. հաշուով։ Ուստի անոնք որ կ'ուզեն մէկ տարուան Աւետարանի բաժանորդ գրուի՛ պարտին 1 դահ.նոց 30 նամակադրոյժ զրկել թղթատարով։ Մուրհակի դրոշմաթղթեր (սէնէտ փուլը) անընդունելի են։

Ամերիկայի եւ ուրիշ օտար երկրի մէջ գտնուող բարեկամներ կրնան Կ. պոլսոյ Անգղիական նամակատան ուղղեալ Ամերիկեան կամ այլ երկրի թղթատարական չէք զրկել մեզի։ Թղթատարական այդպիսի չէք մը զրկելու ծախքը չատ քիչ է, եւ մեզի դրամ զրկելու ամէնէն արագ ճամբան այդ է։

Որպէս զի թերթերը 1905 Յունուարի սկիզբէն իրենց տէրերուն հասնին անյապաղ, կը խնդրենք մեր բարեկամներէն որ իրենց հրամանները յարմար ժամանակին զրկեն։

ՍԿՈՎՏԻՈՅ ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԱՏ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

[Խմբագրական]

Սոյն եկեղեցւոյ գործերուն արդի տաքնապալի կացութիւնը Սկովտիոյ չահեկան գլխաւոր խնդիրն է։ Որովհետեւ այս եկեղեցին Բողոք. Եկեղեցւոյ առաջնակարգ ճիւղերէն մին է եւ որովհետեւ մեր պատկանելի հովիւներէն ոմանք, ինչպէս Վեր. Աղեքսանդր Ճէճիգեան եւ Վեր. Աւետիս Կոստանդեան — ողջերը չյիշելով — անոր դպրոցներուն մէջ ուսած են, մեր ընթերցողները պիտի ուրախանան կացութեան վրայ ստանալով աւելի լիակատար տեղեկութիւն մը քան զոր տուած ենք ցարդ համառօտ ակնարկութիւններով։

Այժմու իրադարձութիւնները հասկնալու համար հարկ է ակնարկ մը նետել անցեալին վրայ։ Երկուքուկէս դար առաջ Բրիտանական Թագաւորութիւնը յուզող ներքին խռովութիւններուն ժամանակ Պետական Եկեղեցին վարչային Եպիսկոպոսական գրութիւնն ընդունեցաւ քանի մը տարի, բայց 1642ին դարձեալ Երիցական եղաւ եւ այնպէս մնաց այնուհետեւ։ Ժամանակ մը հոգեւորութիւնը պակսեցաւ Պետական Եկեղեցիին մէջ եւ ջերմ բարեպաշտները գտնուեցան զխաւորապէս փոքրագոյն յարանուանութիւններուն մէջ, որոնք անկէ բաժնուած էին։ Անոր հոգեւոր պաշտօնականներուն մեծամասնութիւնը ոչ կռապաշտ երկիրներ հաստատուած միսիոնարութիւններու կարեւորութիւն կ'ընծայէր, ոչ ալ կրօնական արթնութիւններու ոգիին։ Եւ տեղի ունեցաւ զեղծում մը, որու դէմ անդուլ բողոքեցին եկեղեցիին

պատկանող լաւագոյն մարդիկ, ինչպէս Անգղիոյ նոյնպէս եւ Սկովտիոյ ազգային եկեղեցիին մէջ շատ եկեղեցիներ կան, որոնք առումով մը անհատներու ստացուածք են: Տէրը, որ շատ անգամ ուրիշ քաղաքի մը բնակիչն է, եկեղեցիին հովիւն անուանելու իրաւունքն ունի: Այդ կարգի մարդոցմէ ոմանք եկեղեցիին օգտին ծառայելու անկեղծ փափաքով վառուած են, բայց ուրիշներ դրամական շարժառիթներով: Կամ բարեկամ եկեղեցական մը նպաստաւորելու եւ կամ ուրիշ անարժան շարժառիթով կը գործեն: Քրիստոնեայ անկեղծ հովիւները, որոնց զգուշի էր այս օրէնքը եւ որոնք կը պնդէին որ եկեղեցիները ձայն ունենան իրենց հովիւներուն ընտրութեան գործին մէջ, հետզհետէ չափացան թուով մինչեւ որ 1834ին եկեղեցական ընդհանուր ժողովին մէջ մեծամասնութիւն կազմեցին: Այդ տարին ժողովը եկեղեցիներուն իրաւունքը առաւ եկեղեցւոյ տէրերուն կողմէ անուանուած հովիւները չընդունելու: Սակայն քաղաքային դատարանները այդ իրաւունքը չճանչցան, ըսելով թէ օրէնքի հակառակ է: Հետեւանքն եղաւ 1843ի մեծ անշատու մը, երբ եկեղեցական 474 պաշտօնեաներ Տր. Չամբրդի առաջնորդութեամբ ելան Պետական եկեղեցիէն հրաժարեցան պետական նպաստի 100,000 Անգլ. ոսկւոյ տարեկան դուրսդէ մը, թողուցին իրենց եկեղեցիները եւ երիցատունները եւ Սկովտիոյ Ազատ եկեղեցին հիմնեցին: Եկեղեցւոյն բոլոր միսիոնարները, միայն մէկ բացառութեամբ, նոր կազմակերպութեան միացան: Ժամանակ մը խիստ զրկումներ եւ դժուարութիւններ կրեցին զատուող եկեղեցականները: Բայց քանի մը տարիէն ժողովրդին դարմանալի առատաձեռնութեամբ նոր եկեղեցիներ եւ նոր երիցատուններ շինուեցան բովանդակ Սկովտիոյ մէջ: Այնուհետեւ եկեղեցին արագ աճեցաւ թուով եւ Քրիստոնէական գործունէութեան ամէն ճիւղերով:

Ազատ եկեղեցին այսպէս գտաւ ինքզինք ուրիշ յարանուանութեան մը քով, Միացեալ Երիցականին, որու գաղափարակից էր էպկանապէս եւ որ կարեւոր միայն մէկ բանով կը տարբերէր իրմէ: Ազատ եկեղեցին, թէպէտ զատուած էր Պետականէն եւ հրաժարած՝ կառավարական նպաստէն, սկզբամբ կը մնար եկեղեցւոյ եւ պետութեան միութեանը յարած: Միացեալ Երիցականներն ընդհակառակն գրեթէ միաձայնութեամբ կը հաւատային թէ եկեղեցի եւ պետութիւն անջատուած են: Սակայն ստոյգ է թէ Ազատ կոչուած եկեղեցիները չէին ուզեր վերստին միանալ

Պետականին, ցորչալի ժամանակ պահպանուէին եկեղեցւոյ տէրերուն իրաւունքները: Ուստի քիչ ատենէն Ազատ եկեղեցին եւ Միացեալ Երիցականները ի մի ձուլելու խորհուրդ մը արտայայտուեցաւ: Երկու խումբերն սկսան իրարու մօտենալ զգացմամբ եւ 1873ին Ազատ եկեղեցւոյ վերաբերեալ ժողովուրդներուն ազատութիւն տրուեցաւ Միացեալ Երիցական պաշտօնեաներ իրենց հովիւ կանչելու: Միացման բանակցութիւնները սակայն ընդհատուեցան մինչեւ 1896, երբ վերսկսան ամենայն փութով եւ 1900ին Ազատ եկեղեցւոյ ընդհանուր ժողովը 27ի դէմ 643 քուէով ընդունեցաւ միացման առաջարկը: Ազատ եկեղեցիին աւելի քան 1,400 եկեղեցականներուն ամէնքը բաց ի 31էն միութեան կողմնակից են: Եւ մեծամասնութեան մէջ կը գտնուին Տնօրէն Բէյնի, Տր. Սթոքըրի, Տր. Հուայթի, Փրոֆ. Մորըս Տատսի, Փրոֆ. Չ. Էտրմ Սմիթսի եւ վերջիւ Պէքլի նման մարդիկ, որոնց անունները քաջածանօթ են ոչ միայն Սկովտիոյ մէջ, այլ եւ բովանդակ Բողոք. աշխարհին մէջ:

Սակայն մեծամասնութեան օրոյման չհաւնող 31 հոգին, անձուկ գաղափարներու տէր մարդիկ բայց անշուշտ խղճամտութեամբ գործող, ըսին թէ իրենք կը կազմեն Ազատ եկեղեցին եւ թէ մեծամասնութիւնը, աստուածաբանութեան մէջ աւելի ազատական տեսութիւններ ընդունելով եւ եկեղեցւոյ եւ պետութեան միացման գաղափարը լքանելով, Ազատ եկեղեցւոյ անունը կրելու իրաւունքը կորսնցուց: Պահանջեցին որ Ազատ եկեղեցւոյ բոլոր ստացուածները իրենց փոխանցուին, եւ այս նպատակով դատ բացին Սկովտական դատարաններուն մէջ: Իրենց պահանջը մերժուեցաւ, բայց անոնք բարձրագոյն ատենան դիմեցին եւ միշտ մերժուեցան մինչեւ որ խնդիրն հանուեցաւ Լորտերու ժողովին առջեւ, որ երկրին գերագոյն ատենան է: Հոն, ի մեծ զարմացումն եւ ի մեծ ապշութիւն Սկովտիոյ, ատենան 2 դատաւորի դէմ 5 դատաւորի քուէով անոնց նպաստաւոր որոշում տուաւ: Սոյն որոշմամբ 1,062,173 Անգլ. ոսկիի դրամագումար մը, բաց ի 4-5 միլիոն Անգլ. ոսկի արժողութեամբ եկեղեցիներէ, երիցատուններէ եւ գոթէճներէ, պիտի անցնի այն փոքրամասնութեան ձեռքը, որու տարեկան սեփական նպաստները 13,000 ոսկիէն աւելի չեն եղած:

Որոշման հիմը սա է թէ Միացեալ Ազատ եկեղեցին, ինչ ինչ նկատմամբ շեղելով վարդապետական այն դրութենէն զոր Ազատ եկեղեցին ունէր իր կազմակերպութեան ժամանակ, կոր-

սընցուցած է անոր ստացուածներուն մասնակցելու իր իրաւունքը : Եթէ Ազատ Եկեղեցին իր կազմակերպութեան ժամանակ հիմնական իր կանոնագրին մէջ ներմուծած ըլլար սա մտօք յօդուած մը թէ եկեղեցին իրաւասութիւն ունի ընդհանուր Ժողովով փոփոխել իր դաւանանքը , ապազայ փոփոխումներ օրինական հանգամանք կ'ուենային : Սակայն հիմա եկեղեցին , կ'ըսեն դատաւորները , պարտաւոր է հաւատարիմ մնալ իր վարդապետական դրութեան եւ դաւանանքին : Գերազոյն ատենին նախագահը ըսաւ թէ անհնար է հաւատալ դաւանագրին մէջ արտայայտուած Նախասահմանութեան վարդապետութեան եւ միեւնոյն ժամանակ ամէն անհատի ուղղուած հոգեւոր փրկութեան հրաւէրին :

Մեր ձեռնհասութենէն վեր է ըսել թէ գերագոյն ատենին վճիռը օրէնքի համաձայն չէ : Սակայն յայտնի է որ արդարութեան հակառակ է : 31 հոլիւէ եւ անոնց հօտերէն բաղկացեալ փոքրամասնութիւն մը ինչ կրնայ ընել 1,100 եկեղեցիները եւ նոյնչափ թուով երիցատունները : Չկրնար եկեղեցական չէնքերուն մինչեւ իսկ պետական տուրքը վճարել : Ինչպէս կրնայ պահել Միացեալ Ազատ Եկեղեցիին 13 միսիոնարութիւնները Հնդկաստանի, Չինու, Ափրիկէի եւ այլ երկիրներու մէջ : Ինչպէս կրնայ ձեռնհաս ուսուցիչներ հայթայթել գոլէճներուն եւ անուածարանական ձեւարաններուն , Տարակոյս չկայ թէ եկեղեցական այդ ստացուածներուն մեծ մասը այնպիսիներ տուին , որոնք լիովին համակիր էին Երիցականութեան երկու ճիւղերը միացնելու ծրագրին : Այս անկէ յայտնի է որ 1873ին , երբ միացման ձեռնարկին առաջին քայլերն առնուեցան , Ազատ Եկեղեցիին ընդհանուր խնամակալութեան զրամագլուխը 261,996 Անգլոսկի էր միայն , որ 1,062,173ի բարձրացաւ այնուհետեւ : Բաց աստի , այդ զրամագլխին , նաեւ եկեղեցիներու եւ երիցատուններու շինութեան , նպաստողներէն շատեր դեռ ողջ են եւ պատրաստ են վկայել թէ իրենց փափաքն է որ Միացեալ Ազատ Եկեղեցին , որու կը պատկանին իրենք , օգտուի իրենց նուիրատուութիւններէն : Վերջին քանի մը տարիներուն՝ Կլաքօ քաղաքին մէջ 137,000 Անգլոսկի ծախսուեցաւ նոր եկեղեցիներու շինութեան համար , եւ այդ գումարին 153 ոսկին միայն եկաւ այսօրուան փոքրիկ Ազատ Եկեղեցիին պատկանողներէն :

Երկու կողմերուն միջեւ խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան , բայց դեռ իրաւախօսութիւն մը չէ գոյացած : Գերազոյն ատենին կողմէ

Հոկ. 30 որոշուած է իրրեւ թուական իր որոշման գործադրութեան : Սակայն կը կարծուի որ Սկովտացի դատաւորները , որոնց ոչ մին կը համակրի տրուած որոշման , անոր գործադրութիւնը յապաղելու օրինական հիմ մը պիտի գտնեն՝ յուսալով այնպիսի կարգադրութիւն մը ընել , որու հաւանին երկու կողմերն ալ : Կարելի է որ խընդիրը Խորհրդարանի ներկայացուի եւ անոր ձեռամբ դոհացուցիչ լուծման հիմ մը գտնուի :

Աստուածաբանական համոզման կողմէ 31 եկեղեցականները թէ 1,100 եկեղեցիները բաղդատաբար աւելի ուղիղ դիրքի մէջ կը գտնուին՝ խնդրին մաս չկազմեր ընաւ : Ինչ որ պիտի որոշուի՝ արդարութեան խնդիր է եւ ոչ թէ ուղղափառութեան : Դիցուք թէ տարակարծիք 31 կղերականին տեղ 13 կամ միայն 3 կղերական գլխունուէին , չենք կրնար ըմբռնել թէ ինչու սկզբունքը , որով գերագոյն ատենին իր որոշումը տուաւ , պիտի չստիպէր զայն՝ ասոնց տալ ըլլոր ստացուածները :

ՆԻԻԹԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

(Յ. Գ. Գ.)

Գ.

Շատեր կը զարմանան թէ ինչու այսքան մեծ մարդիկ փիլիսոփայական խնդիրներով կը զբաղին , եւ այսչափ կարեւորութիւն կու տան կարգ մը վերացական եւ երեւակայական հարցերու : Ինչ է նիւթին ընթերցումը : Ինչ է տիեզերքին սկիզբը : Հոգի կայ , Ինչ է հոգիին եւ նիւթին յարաբերութիւնը : Կը կարծեն թէ այսօրինակ հարցերը գործնական կարեւորութիւն մը չունին մարդկային կեանքին համար : Բայց կը սխալին այսպէս մտածողները : Փիլիսոփայական դրութիւնները ուղղակի ազդեցութիւն կ'ընեն մարդոց գործնական կեանքերուն վրայ : Ինչպէս որ անհատներուն , համայնքներուն եւ ընկերութիւններուն կեանքը փիլիսոփայութիւն ունի , մէն մի փիլիսոփայական դրութիւն եւս ունի իրեն յատուկ կեանքը : Եւ սոյն գործնական կեանքին պատճառաւ է որ փիլիսոփայութիւնը մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ :

Նիւթապաշտութիւնն ալ , թէեւ վերացական վարկածի մը պէս կ'երեւնայ , բայց ճշմարտապէս յոյժ գործնական է : Եւ անիկա յոյժ վնասակար ներգործութիւն ըրած է գործնական կեանքին վրայ :

Նիւթապաշտութիւնը կը պնդէ թէ , 1. Չկայ անձնաւոր Աստուած : 2. Մարդուս մէջ չկայ անձնաւորութիւն ունեցող հոգի մը : 3. Ազատ կամք

չկայ : Քննենք սոյն վճիռներուն անխուսափելի եւ գործնական հետեւանքները :

Ա. Եթէ համայն տիեզերք նիւթ է եւ չկայ գիտակից եւ անձնաւոր Աստուած մը, ուրեմն մարդուս կրօնական կեանքը նշանակութեան գուրկ է եւ Աստուածային յայտնութիւնը սնտոի երեւակայութիւն, եւ աղօթելու համար կրկնուող ծունկեր ի գուր աշխատանք կը քաշեն, մարդոց երգած հոգեւոր երգերը լոկ անհոգի օղբ կը թրթռացնեն եւ ետ իրենց կ'անդրադառնան : Բայց մարդուս կրօնական կեանքը լոկ աղօթք է եւ երգէ չբաղկանար : Կրօնքին քարոզած Աստուածը թէ Արարիչ է, թէ՛ միահեծան Կառավարիչ, իբրեւ Արարիչ, տիեզերքին համար նշաւակ մը, նպատակակէտ մը կը տնօրինէ : Իբրեւ միահեծան Կառավարիչ, տիեզերքի մեքենան իր գործօն վիճակին մէջ կը պահէ եւ անոր կատարելագործութիւնը կ'երաշխաւորէ : Արդ եթէ, ինչպէս կ'ըսեն Նիւթապաշտը, չկայ Նիւթէն անդին բանաւոր եւ հոգեկան Արարիչ մը, տիեզերք աննպատակ է եւ անոր կատարելագործութիւնը երաշխաւորութեան գուրկ : Եւ եթէ տիեզերքին համար չկայ նպատակակէտ մը եւ անոր կատարելագործութեան համար չկայ երաշխաւորութիւն, տիեզերքիս մէջ լոկ հիւլէի մը կացութիւնն ունեցող մարդուն համար, ինծի համար, քեզի համար, ի սպառ անկարելի է կատարելութեան հասնելու երաշխաւորութիւն : Եւ եթէ անգամ մը մարդիկ անկեղծօրէն հաւատան ասոր, ինչպիսի կեանք կ'անցնեն : Անաստուած աշխարհը երկաթուղոյ գծէն դուրս ելած կառախումբի մը նման դէպ ի քառս միայն կը դիմէ : Անաստուած մարդկութիւնը եւս կը նմանի փոթորկայոյզ ծովու մէջ ալիքներու վրայ անդէկ նաւու մը մէջ թողուած անոք եւ անօգնական տղու մը : Նիւթապաշտութիւնը թէ՛ անհատները, թէ՛ ժողովուրդները գուրկ կը կացուցանէ կրօնական յոյսէ եւ սփոփանքէ :

Բ. Նիւթապաշտութիւնը մարդկային հոգւոյն անձնաւորութիւնը եւ նոյն իսկ իրական գոյութիւնը ուրանալով,

Ա. Մարդուն ձեռքէն կը կորդէ անոր անմահութեան յոյսը : Եթէ հոգեւոր գոյակներ չկան, մարմինն ջնջման հետ կը ջնջուի նաեւ հոգեւոր կեանքը, եւ գերեզմանէն անդին անոր անձնաւոր գոյութիւնը անկարելի կ'ըլլայ : Եթէ իր շուրջը ախորժալուր եղանակներ անոռղ ջութակ մը վերցնեն գետինը դարնես, եւ կամ անոր թելերը կտրես եւ մէկ կողմ նետես, անոր հետ իր հնչած երաժշտական եղանակներն ալ կը ջնջուին :

Իր գեղեցկութեամբ փայլող եւ իր շուրջ անուշահոտութիւն բուրոզ ծաղիկ մը եթէ մատնեբուր մէջ ձմեռ, այլեւս անտեղութիւն է անոր մէջ փնտռել այն գեղեցկութիւնը : Ծաղիկին հետ անոր գեղեցկութիւնն ու անուշահոտութիւնը ջնջուեցաւ : Մարդն ալ այսպէս է : Այսօր խորհող եւ խորհիլ տուող, սիրող եւ սիրուող եւ իր դէմքէն եւ աչքէն իր շուրջ ուրախութիւն, զուարճութիւն սփռող անձի մը մարմինը եթէ լուծուի, քայքայուի, այդ կեանքն ալ, այդ անձնականութիւնն ալ կը ջնջուին :

Չ. Եթէ մարդ անձնաւոր գոյութիւն չունի, ուրեմն մտային կեանքի հաստատուն հիմ չունի, Մարդ ճշմարտութեան վրայ կը խօսի, ճշմարտութեան յարգ եւ կարեւորութիւն կ'ընծայէ, ճշմարտութիւնը ամէն բանէ գերազանց կը դասէ, գիտութեամբ կը պարծի, բնական օրէնքներ կը գտնէ, կ'ըսէ թէ այդ օրէնքները անփոփոխելի են, եւ մինչեւ իսկ աստուածներու աստիճան կը բարձրացնէ զանոնք եւ ամէն բան նոյն օրէնքներով բացատրելու կը ձեռնարկէ : Բայց եթէ տիեզերքին մէջ հոգի չկայ, Նիւթը այս բաներուն համար բաւական երաշխաւորութիւն կրնայ տալ : Եթէ Նիւթական ոյժեր դարբեք հետէ այսինչ կերպով գործած են, ինչէն գիտենք թէ վաղն ալ նորէն այսպէս պիտի գործեն : Սա ոյժը այսինչ կերպով կը գործէ, ինչ երաշխաւորութիւն ունինք թէ անոր դրացի ուրիշ մէկ ոյժն ալ այնպէս պիտի գործէ : Քեզի համար ճշմարտութիւն եղողը ինչո՞ւ ինծի համար ալ ճշմարտութիւն ըլլայ : Ինչ է ճշմարտութիւնը : Ինչ է անոր արժէքը : Ինչ է անոր երաշխաւորութիւնը : Ճշմարտութեան հիմը միտքը եւ հոգեկանութիւնն է : Եթէ տիեզերքին մէջ չկայ հոգեկանութիւն, ճշմարտութիւնը չունի հիմ : Ամէն բան ճշմարտութիւն, ամէն բան ստութիւն է :

Եթէ մարդ չունի անձնաւոր գոյութիւն, չունի նաեւ անձնական արժանիք : Անձնական արժանիքն է մարդուս իբրեւ մարդ զգացած արժանապատուութիւնը : Սա գրիչը արժէք ունի, վասն զի պէտք է գիր գրելու համար : Եւ գիրը արժէք ունի, վասն զի պէտք է խորհուրդ արտայայտելու համար : Իսկ մարդը արժէք կամ արժանիք ունի ո՛չ թէ անոր համար որ այսինչ նպատակին համար օգտակար է, այլ՝ վասն զի իր անձին մէջ ճշմարիտ արժանիք ունի : Ամէն մարդ իրեն համար արժանապատուութեան զգացում ունի : Մարդ ան է որ իր ամէն բանէն եւ նոյն իսկ կեանքէն կը հրաժարի, բայց ոչ երբեք իր անձնական արժանապատուութենէն : Բայց եթէ մէկը ամէն բանի տէր է, սակայն իր անձնական արժանապատուութեան

թիւնը կը կորսնցնէ՝, անիկա մարդ չէ ։ Բայց եթէ «Ես» ըսող գոյակ մը չկայ, եւ անձնականութիւնը լոկ ուղեղին հիւլէներուն այսինչ եղանակաւ ճոճման անունն է, միթէ այսպիսի վիճակ մը անձնական արժանապատուութիւն կ'ունենայ ։ Եթէ հաւատանք Նիւթապաշտական դրութեան, հարկ կ'ըլլայ լքանել անձնական արժանապատուութեան խնդիրը ։ Այն ատեն ինչ կ'ըլլար մարդկութեան վիճակը ։ Բարեբաղդապէս Նիւթապաշտք իրենք ալ այս մասին իրենց վարդապետութիւններուն չեն հաւատար ։ Վասն զի շատ Նիւթապաշտներ անձնական արժանապատուութեան տէր են ։

Գ. Ըստ Նիւթապաշտից, ոչ տիեզերքին մէջ եւ ոչ տիեզերքին գեր ի վերոյ ազատակամ գոյակ չկայ ։ Ուրեմն բարոյական կեանք կարելի չէ ոչ անհատներու եւ ոչ հանուր մարդկութեան համար ։ Եթէ տիեզերքը նիւթէն ուրիշ բան չէ, եւ նիւթը լոկ անխուսափելի բնական օրէնքներով կը կառավարուի, այսպիսի տիեզերքի մը մէջ բարոյական օրէնքը նշանակութիւն չունի ։ Վասն զի ազատակամութեան վրայ կը հիմնուի ։ Եթէ մէկը բարին եւ չարը կը տեսնէ, բայց անկարող է անոնցմէ մին ընտրել, պատասխանատու չէ իր գործերուն համար ։ Եւ եթէ պատասխանատու չէ, անձա՞ն է զանիկա ներքողել կամ դատապարտել իր ըրածներուն համար ։ Եթէ Յովհաննէս կոչուած «Ես»ը ստոյգ գոյակ մը չէ, այլ լոկ նիւթին հոս ուղեղի մը ձեւով բաղադրութեան անցաւոր մէկ հետեւանքը, ինչո՞ւ ես, մինչ այս անցաւոր կեանքը կ'ապրիմ, նախամեծար ընտրեմ անհաճոյ եւ դժուար գործադրելի բարին, ժուժկալութիւնը եւ ուղղութիւնը քան մարմնական անորժակներու զոհացումը որ զիւրին է ։ Ինչո՞ւ իմ հանգստութիւնս, հաճոյքս իմ անձէս եղող նիւթական այսինչ բաղադրութիւններուն, այսինքն զաւակներուս, համար գոհեմ ։ Ինչո՞ւ ուրիշ մարդոց բարւոյն համար զրկուիմ իմ երջանկութենէս ։ Ներկայ եւ ապագայ մարդկութիւնը ինչ օգուտ ունի ինծի ։ Ինչո՞ւ չըսենք, «Ուտենք ու խմենք, վասն զի վաղը կը մեռնինք» ։ Եթէ Նիւթապաշտներուն ըսածին պէս տիեզերքին մէջ չկայ ազատակամութիւն, ինչո՞ւ մարդիկ կ'աշխատին իրարու բարեկարգութեան համար ։ Ոչ ։ Եթէ Նիւթապաշտներուն դրութիւնը անկեղծօրէն ընդունինք, մարդոց մէջ ոչ գովեալ, ոչ պարսաւ, ոչ յանդիմանութիւն, ոչ մեղադրանք, բարեկարգութեան համար ոչ ջանք, ոչ խրատ, ոչ բարի ըլլալու որոշում կարելի է եւ ճահաւոր, տսոնց եւ ոչ մէկը ։

Դարձեալ, Նիւթապաշտները, իրենց սկզբունք-

ներուն համեմատ, իրաւունք չունին առարկելու հոգւոյ գոյութիւնն ընդունողներուն դէմ ։ Վասն զի հոգին իբրեւ ուրոյն գոյութիւն ընդունողները, ըստ Նիւթապաշտից, բնական եւ անխուսափելի օրէնքի մը ազդեցութեան ներքեւ այսպէս կը խորհին, քանզի չկայ ազատակամութիւն այս նիւթական տիեզերքին մէջ ։ Եթէ հոգւոյ գոյութիւնն ընդունողները, Նիւթապաշտներուն փաստերէն համոզուելով փոխելու են իրենց գաղափարները, ուրեմն անոնք (հոգւոյ գոյութիւնն ընդունողները) ազատակամ են եւ ազատ կամքով ընդունելու են Նիւթապաշտութիւնը, որմէ կը հետեւի թէ Նիւթապաշտութիւնը սխալ է, եւ տիեզերքին մէջ ազատակամ էակներ կան ։

Արդ, չխաբուինք ։ Նիւթապաշտութիւնը ոչ միայն անկարող է բացատրել տիեզերքը, այլ նաեւ թշնամի կրօնքի, բարոյականի եւ անձնական արժանապատուութեան, եւ թէ՛ անհատին թէ՛ համայն մարդկութեան բարոյական կեանքը ապականող մեծ հակառակորդ ։ Անկէ ամենայն զգուշութեամբ խոյս տանք, եւ մեր դեռահասներն ալ զգուշացնենք ։

Վ. Ե. Զ.

ՀՈԳԵԻՈՐ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԶՈՐՐՈՐԴ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

1.

[Խմբագրական]

Շատ քննադատներ չեն ընդունիր թէ այս աւետարանին հեղինակը Յովհաննէս է, եւ կ'ըսեն թէ երկրորդ դարուն գրուած է այն ։ Պաւլոս Գերմանացին կ'ըսէ թէ 160 եւ 170 (Յ. Տ.) թուականներուն միջեւ գրուած է ։ Ուրիշներ 110ի եւ 135ի միջեւ կը դնեն անոր թուականը ։ Փրոֆ. Կոտէ այս խօսքերուն իբրեւ պատասխան բազմաթիւ վկայութիւններ մէջ կը բերէ նախնի հայրապետներէն ։ Եւսեբիոս, որ Յ. Տ. 300էն քիչ ետքը գրեց, կ'ըսէ ։ «Յովհաննէս աւետարանը, որ երկնից տակ գտնուող բոլոր եկեղեցիներուն քաջ ծանօթ է, առաջին կարգին մէջ ընդունուելու է ։» Որոգինէս, որ 220ին ատենները գրեց, կը դնէ Յովհաննէս այն չորսին կարգը, «որոնք եւեթ առանց վէճի կ'ընդունուին Աստուծոյ եկեղեցին մէջ» ։ Այս կ'ակնարկէ այն կեղծ աւետարանները որոնք երեւան ելած էին ։ Կղեմէս Աղեքսանդրացի, Որոգինէսի ուսուցիչը, կ'ըսէ ։ «Յովհաննէս ընդունեցաւ առաջին երեք աւետարանները եւ, դիտելով որ մեր Տէրովը կեանքին արտաքին իրողութիւնները պատմուած էին անոնց մէջ, ինք ալ հոգեւոր աւետարան մը գրեց եկեղեցիին երեւելի-

ներուն յորդորով և Տերտուղիանոս, որ 160ին տեղները ծնաւ, կը յիշէ այս աւետարանը իբրեւ ամբողջ եկեղեցիին մէջ ընդունուած, եւ կը գործածէ Հատիներէն թարգմանութիւն մը, որ նոյն լեզուով թարգմանութիւններու երկրորդն է, կ'ըսէ: Իբր 180ին գրեց Անտիոքի Թէոփիլոս եպիսկոպոսը, եւ ըննադատները ուշադրութիւն կը հրաւիրեն սա կէտին թէ անոնց մէջ, որոնց գրութիւնները մեզի հասած են, առաջինը որ կը յիշէ զՅովհաննէս իբրեւ հեղինակ: Բայց իրանոս առաջինն է որ զՊողոս կը յիշէ իբրեւ հեղինակ առ Հոռոմայեցիս թղթին: Այսու ամենայնիւ ընաւ խնդիր չէ յարուցուած այդ մասին: Վաղնիտեան հերետիկոսներէն մէկը, որ չկրնար աւելի ուշ գրած ըլլալ քան 170 եւ հաւանօրէն քան 160 թուականը, Յովհաննոս աւետարանի մեկնութիւն մը գրեց: Նոր Կտակարանի Ասորական թարգմանութիւնը, որ 200էն առաջ պատրաստուած է, այս աւետարանն ալ կը պարունակէ: Յուստինոս Վկայ, որ 166ին նահատակուեցաւ, ստէպ կը գործածէ այս աւետարանը, ինչպէս երբ կ'ըսէ: «Թէ որ նորէն չծնանիք, չէք կրնար Աստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել»: Բասիլիդէս, որ իբր 125ին գրեց, երկու վկայութիւն կ'առնէ այս աւետարանէն: Ասոնք են այն փաստերէն ոմանք, որոնցմով Փրոֆ. Կոտէ, քանդիչ ըննադատներու ուսման հաւասար ուսումնով, յաղթականօրէն կ'ապացուցանէ թէ այս աւետարանը անոնց կողմէ ցոյց տրուած կանխագոյն ժամանակէն ալ առաջ գրուած ըլլալու է: Վասն զի, ինչպէս կ'ըսէ իրաւամբ, «Մարդիկ այսպէս վկայութիւն կը բերեն այնպիսի գիրքէ մը միայն, որ արդէն ճանչցուած հեղինակութիւն մը ունի»: Ինք կ'ըսէ թէ աւետարանը գրուած ըլլալու է 80 եւ 90 թուականներուն միջեւ:

Փրոֆ. Կոտէ աւետարանին թուականի խնդիրը քննելէ ետեւ կ'ուսումնասիրէ անոր հեղինակութեան խնդիրը: Քննադատ մը կ'ըսէ, «Այս գիրքին գեղեցկութիւնը, շինիչ յառկութիւնը եւ նուիրականութիւնը անունէ մը կ'ախելալ չեն»: Բայց այս կէտին մէջ կը սխալի: Եթէ Սուրբ Գրոց մատերուն մէջ կայ մէկը, որ իր իսկ բնութեամբ ուրիշներէ աւելի սիրելի կը ներկայանայ մեզի իբրեւ խօսք Աստուծոյ, այս չորրորդ աւետարանն է: Ո՞ր գրութիւնները հոգեւոր աւելի ճոխ սնունդ կը պարունակեն քան «Սրտերնիդ չխառվի» եւ «Ես եմ ճշմարիտ որթը» խօսքերով սկսող կամ «Ես եմ բարի հովիւ» խօսքը, Ղազարոսի յարութեան պատմութիւնը, եւ իր աշակերտներուն համար մեր Տէրոջը աղօթքը պարունակող գրութիւնները:

Այս գրութիւնները կարգաւոր է որ կ'գտանք թէ «երբեք մէկըն Բրիտանի ապէս խօսած չէ»: Եթէ թուարուէր ամբողջ տարի մը Սուրբ Գրոց միայն մէկ գիրքէն կարգաւ, Սուրբ Գիրքը սիրողներուն թեւեւս մեծամասնութիւնը այս չորրորդ աւետարանը պիտի ընտրէր: Սակայն եթէ մեզի ըսուի թէ այս աւետարանը սիրելի աշակերտին տեսածին ու լսածին պատմութիւնը չէ, այլ՝ գրութիւնն է երկրորդ դարու իմաստասէրի մը, որ իր երեւակայութեամբ չարադրեց բոլոր այս ուղերձները, շատ կը կորսուի գիրքին յարգը: Խօսքերն ինքնին պատուական են, բայց երկիցս պատուական անոր համար որ Տէրը խօսեցաւ զանոնք:

Եւ ո՞վ էր երկրորդ դարու այն իմաստասէրը, որ կրցաւ այսքան սքանչելի գիրք մը յօրինել: Այդ դարէն քանի մը անուններ հասած են մեզի, նաեւ քանի մը գրութիւններ: Ասոնք մեծ մասամբ զուրկ են ինքնատիպութենէ, տկար արտաստուածներ աւետարաններու պարունակութեան, կամ բարեպաշտական բարի նամակներ զորոնք ունէ ճշմարիտ Բրիտանիայ կարող է գրել, կամ տարօրինակութիւններով լեցուն են: Ինչպէս կ'ըլլայ որ կարողութեան կողմէ ասոնց ամէնէն վեր բարձրացող հեղինակ մը գլխովին անձանօթ կը մնայ: Քննադատներէն ոմանք կ'ըսեն թէ Յովհաննէս երէցն էր Յովհաննոս երկրորդ եւ երրորդ թուղթերուն հեղինակը եւ թէ Յովհաննէս տաքեալէն տարբեր անձ մ'էր ան: Սակայն ինչպէս կ'ըլլայ որ Եւսեբիոս եւ եկեղեցական ուրիշ նախնի պատմիչներ մեզի ոչինչ կ'ըսեն այդ տաղանդաւոր երէցին վրայ:

Յովհաննոս դէմ իբրեւ չորրորդ աւետարանի հեղինակի դէմ սա առարկութիւնը կ'ըլլայ թէ ամէնէն հին եւ մանաւանդ Փոքր Ասիոյ Հայրերը լուռ են այս աւետարանին նկատմամբ: Փրոֆ. Կոտէ վկայութիւններով ցոյց կու տայ թէ այս լուռութիւնը ըստածին չափ կատարեալ չէ: Յայտնի է թէ այս աւետարանը երկրորդ դարու կիսուն Յովհաննոս կը վերագրուէր ընդհանրապէս: Եւ եթէ այդ համոզումը անհիմն ըլլար, անհաւատալի է որ Պողիկարպոս կամ ուրիշ մէկը որ տեսած ու լսած էր զՅովհաննէս՝ չըզոքէր ասոր դէմ: Որչափ յայտնի է, երկրորդ դարուն միայն մէկ անգամ ուրացուեցաւ թէ Յովհաննէս է չորրորդ աւետարանին հեղինակը, եւ ուրացողն էր աղանդ մը որ կը մերժէր Բանը եւ կ'ըսէր թէ այս աւետարանը գրուեցաւ Կերենդինոս հերետիկոսէն, որ Յովհաննոս ոսոխն էր Եփեսոսի մէջ:

Տաղտուկ կը պատճառէ ըննադատներու բոլոր միւս առարկութիւններն ինկատ առնել: Բայց գալ անգամ ինկատ պիտի առնենք գլխաւորները:

ԱՅԼԵԻԱՅԼՔ

ՀԱՓՈՆԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

(ՃԻՐԸ ՔԵՆԸ)

Գ

Եւ սակայն առիկա ընկերութեան գործին մէկ մասն է միայն : Բիւրաւոր հայրենասէր Ճափոնցիներ, որոնց շատը աղքատ եւ ստակ տալու անկարող էին, ուղեցին այլեւայլ տեսակ նուէրներ զրկել այն զինուորներուն, որոնք ռազմադաշտին մէջ կը կռուէին իրենց երկրին համար : Որովհետեւ բանակին պաշար բաշխող վարչութիւնը ինքզինք բոլորովին անկարող գտաւ ի սկզբան ծրարներու սոյն հեղեղը կառավարել, Կարմիր Խաչի Ընկերութիւնը յանձն առաւ վճարել այսպիսի նուէրներու փոխադրութեան ծախքերը եւ ստանձնել զանոնք բաշխելու գործը, ինչպէս որ զինուորական հեղինակութիւնները կարենան զինք ազատ կացուցանել այս պարտականութենէն : Այն միջոցին որ Ընկերութիւնը այս գործը կատարեց, 6,781 ծրարներ յանձնեց Ճափոնական մարտանաւերու եւ փոխադրանաւերու նաւաղներուն, եւ 49,981 ծրարներ՝ Բորէայի, Մանչուրիոյ եւ Հիւսիսային Չինաստանի այլեւայլ կողմերը գտնուող զինուորներուն :

Ընկերութեան գործին ուրիշ մէկ ճիւղը, որ կրնայ բաղդատապէս անկարեւոր թուիլ, եւ որ սակայն զօրաւոր ազդեցութիւն ունեցաւ բանակին բարոյականին եւ կռուելու կորովին վրայ, երկաթուղւոյ կառախումբներուն եւ փոխադրանաւերուն մէջ գտնուած զինուորներու տարուած խնամքը եւ տրուած խրախոյսն էր : Ընկերութիւնը իր բազմաթիւ օժանդակ ճիւղերուն միջոցաւ զրկեց վիրաւորներ, հիւանդապահներ եւ Կարմիր Խաչի սպասաւորներ բոլոր զխաւոր երկաթուղւոյ կայարանները եւ չոգենաւու նաւահանգիստները, քննելու նայելու զօրագունդներուն առողջական վիճակը եւ հանգստութիւնը իրենց ուղեւորութեան միջոցին, որպէս զի եթէ հարկ է՝ անոնց կերակուր կամ ըմպելի հայթայթուի եւ անոնց ցուցուի, ամէն կարելի եղանակներով, ազգին սէրը, համակրանքը եւ վստահութիւնը : Հաշարաւոր անձեր, որոնք պաշտօնական կապակցութիւն չունէին Կարմիր Խաչին հետ, այս գործին մէջ գործակցեցան՝ կայանները գալով ծաղիկներով, դրօշներով եւ նուագախումբներով, եւ զինուորներուն բերելով թէեւ ոչ բազմածախս, բայց պիտանի նուէրներ, զոր օրինակ՝ սիկարէթ-

ներ, լուցկիներ, շաքարեղէններ, կէսօրուան ճաշ պարունակող լեցուն կողովներ, թաշկինակներու եւ անձեռոցներու փոքրիկ ծրարներ : Երբեմն Կարմիր Խաչի սպասաւորները զինուորներուն կու տային տպուած ներքողներ, խրախոյսներ եւ Երթաք բարեաւներ կրող փոքրիկ քարտեր միայն՝ Ընկերութեան կողմանէ յղուած, որոնք ամէն ալ օգտակար կ'ըլլային : Սկսեալ այն ժամանակէն որ զինուոր մը կը մեկնէր իր տնէն, իրենց զգալ կը տրուէր խնամքը, հոգածութիւնը եւ համակրանքը ոչ միայն Կարմիր Խաչին, այլ ամբողջ ազգին : ամէն մէկ կայանի մէջ ժողովուրդին ամբողջ կը դիմաւորէր սիրով, կեցցէ կ'աղաղակէր, եւ ինք ծովեզերք կ'իջնէր դրօշադարդ պողոտայէ մը : Ի բնէ քաջ եւ հայրենասէր մարդոց վրայ բոլոր ասոնց ազդեցութիւնը դիւրաւ կարելի է երեւակայել : Անոնք ռազմավայրը գացին սա գիտակցութեամբ թէ իրենց վրայ կը կեդրոնանար ամբողջ Ճափոնի յոյժը, վստահութիւնը եւ սէրը, եւ սա որոշմամբ թէ իրենք պիտի ցուցնեն որ անարժան չեն վստահութեան եւ սիրոյ այսպիսի արտայայտութիւններու : Ես ներկայ պատերազմին մէջ Կարմիր Խաչի այս ճիւղի գործէն բան մը տեսած եմ, եւ վստահութիւն կը զգամ թէ անոր վերագրելի է — գէթ մասամբ — Ճափոնցի զինուորներուն դիւցազնական քաջութիւնը այնպիսի յուսահատական կռուի մը մէջ, որպիսի է, օրինակի համար, դեռ մօտեքս նանչանի բլրին վրայ տեղի ունեցածը Լիւթթունկ թերակղզիին մէջ, ուր յարձակում յարձակումի ետեւէ վտարուեցաւ, ոչ այն պատճառաւ որ Ճափոնցի զինուորները ետ մղուեցան կրակով մը, որու չէին կարող դիմակալել, այլ վասն զի յարձակող զօրաց մէջ ամէն ոք կը օպաննուէր կամ կը վիրաւորուէր՝ տակաւին Ռուսական խրամներուն չհասած : Ճափոնական երեք զօրագունդեր ջնջուեցան տառապէս մէկմէկու ետեւէ, բայց չորրորդը վերջապէս դիրքը զրաւեց յախուռն յարձակմամբ, հակառակ ականներուն եւ թելէ սրածայր ցանցերուն, եւ Ռուսական եօթանասունըութ թնդանօթներէն եւ արագահարուած թնդանօթներէն արձակուած ահռելի ուժմբերու եւ արճիճներու տարափին առջեւ : Այս տեսակ քաջութիւն ընդածին չէ բոլորովին : Արդիւնք է վերեւ նկարագրուածներուն նման ապացուցութիւններով զօրացած եւ պահուած բռնուն հայրենասիրութեան, ժողովրդական վստահութեան եւ սիրոյ :

ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐ

(Յ. Գ. Գ.)

Արև. Մահալ (Թիւ 37-41). Լեւոն Գիրիշեան Տր. Տաղաւարեանի կենսագրութիւնը կ'ընէ: — Վ. Բէկապեան նկարագրած է հիւծախտի դարմանման համար մօտեւս գտնուած մեթոտներ, եւ մօտեւսարապէս կեղծմաշկի համար գործածուած շիճաղեղին նման շիճաղեղի մը հիւծախտի համար ալ գործածուած եւ պատուաստուած: — Տ. Բարգէն վարդապետ իր «Քարոզներուն վրայ» վեր. Մ. Կ. Փափազեանի եւ մեր քննադատական յօդուածներուն պատասխանած է: Ասիկա ակնկալելի էր եւ բնական, բայց պատասխանին ճիշդ սկիզբը դրուած հետագայ խօսքերը անակնունելի եւ Գեր. Վարդապետին իմաստութեան եւ խոհեմութեան մասին մեր ունեցած համարումին չեն յարմարիր. «Մեր քննադատներէն երկու Պատուելիներ, Յ. Գ. Գրիգորեան եւ Մ. Կ. Փափազեան, թունդ Բողոքականներ են, եւ իբր Բողոքական դեռ չունին դաւանաբանական հաստատուն բանաձեւ մը՝ Բրիտոնէական վարդապետութեան հիմնական խնդիրներու մասին: Պատ. Յ. Գ. Գրիգորեանի այս վիճակը, իբր 'միադաւան' չեչուեցաւ Աւետիքեցի խմբագրութեան զլուխը անցնելէն ի վեր: ... Պատ. Մ. Կ. Փափազեան թէպէտ առիթ չտուաւ որ թերթերու մէջ խնդիրներ յօդուածին դաւանաբանական կարծիքներուն շուրջը, բայց ստուգապէս գիտենք որ Այնթապի մէջ ուղղակի եւ անուղղակի միջոցներով բռնակցութեան հոսանք մը բերաւ՝ վրդովելով պարզ հաւատացեալներու հոգեկան-կրօնական անխառն տրամադրութիւնները: Կը կարծենք թէ Գեր. Յօդուածագիրը գիտէ որ քննադատական կանոններու հակառակ է իր պատասխանին սկիզբը քննադատներուն դէմ յարձակողական ոճով եւ անհիմն խօսքերով ընթերցողներու մօտերուն մէջ նախապաշարուած եւ հակակրօնք արթնցնելու ձեռնարկը: Եւ թէ այսպիսի ոճ մը ընդհանրապէս տրուելու պատասխանին տկարութիւնը զգալէն ծագում կ'առնէ:

Բիւրակ (Թիւ 37-41). Յովհ. Ս. Ալիքսանեան, որպէս զի ուսուցիչները իրենց աշակերտներուն վրայ կարենան բարձր ազդեցութիւն ունենալ, կը յանձնարարէ մաքրութեան եւ փափկութեան կանոններուն յարգ ընծայել: — Ս. Պ. Մանուկեան Յօդայ գրքին վրայ մօտեւսութիւնները կը շարունակէ: — Փրոֆ. Յ. Զէճիզեան կը գրէ ի Պրուսա ուղեւորութեան տպաւորութիւնները: — Յակոբէֆ. Մատթէոսեան երկիրքին մէջ իրար ճանչնալու ի հաստատութիւն տպացոյցներ յառաջ կը

բերէ: — Սիւլի, խօսելով թէ մեր աղջիկները ծաղիկներէն ինչ կերպով կրնան օգտուիլ, զանոնք կը յորդորէ բոյսերն ուսումնասիրելու: Յարութիւն քահանայ Սարգիսեան կը գրէ թէ ծնողներն ինչ պատասխանատուութիւն ունին զաւակներու կրթութեան խնդրին մէջ:

Մաղիկ (Թիւ 2, 3). Արամ Անտոնեան կ'ըսէ թէ Հայ գրողներ իրենց աշխատութիւններէն բարոյապէս չեն օգտուիր, եւ թէ պատճառը գրողներն իրենք են, վասն որոյ դարմանն ալ իրենք գտնելու են: — Ուրիշ յօդուածի մը մէջ նոյն անձը Արմաշեան վարդապետներուն ընթացքին ուշադրութիւն կը հրաւիրէ, կը դրուատէ զանոնք թէ ժողովրդին կրթական հաւատքը բարձրացնելու նպատակաւ Եկեղեցւոյ ինչ ինչ կանոնները եւ ծէսերը կը քննադատեն, եւ սակայն կը թելադրէ որ իրենց գրութիւններուն մէջ առաւել եւս զգուշութեամբ վարուին: — Տ. Մուշեղ վարդապետ Կրօնք եւ Եկեղեցի յօդուածը կը շարունակէ, եւ այս երկու յօդուածներէն մէկուն մէջ կը յիշէ կրօնքները դասակարգելու մասին գիտուններէն ոմանց յայտնած գաղափարները: Հին եւ նոր կրօնքները գիտականօրէն դասակարգելի չիրազ եւ իցէ դժուար խնդիր մըն է, եւ ըստ մեծի մասին դասակարգողին տեսակէտէն կախեալ: Երկրորդ յօդուածին մէջ Մորիս Զէսթրոյի հետեւողութեամբ կրօնքը կը սահմանէ մեզմէ վեր ոյժերու հանդէպ երախտագիտութիւն, եւ անոնց հետ կապակցութիւն եւ առնչութիւն: — Տր. Յ. Տէր Ստեփանեան Թայֆլ լրագրին պատմութեան նկատմամբ տեղեկութիւններ տուած է: — Տր. Տաղաւարեան մեր դպրոցներուն մէջ ուսուցման եղանակին թերի կողմերուն եւ ի մասնաւորի լեզուներու, գիտութիւններու ուսուցման եւ գործնական դաստիարակութեան թերի ըլլալուն ուշադրութիւն կը հրաւիրէ կարի պատշաճօրէն:

Մահալ (Թիւ 38-41). Տ. Մեսրոպ վարդապետ կը խօսի նուիրական վայրերն ուխտագնացութիւն ընելու օգուտներուն վրայ: Անտարակոյս այս մասին մեր հասարակութեան մէջ սնապաշտութիւններ չատ կը տիրեն: — Տ. Սասկան վարդապետ յոյս կը յայտնէ թէ Սոսյ վանքը կարող պիտի ըլլայ բարեկարգուիլ Ս. Կաթողիկոսին հսկողութեան ներքեւ:

Բրիտ. Ե. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը ժամը 9 1/2ին (Ը. Թ.) ի Բէսթ, Գումգափու:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԿԱՐՄՐԻ ԵՒ ԻՒՐ ԱԻՆՏ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Կարմրի Մ. Ազիզի կուսակալութեան Տօրոս լեռնաշղթային ստորոտին վրայ կառուցուած գիւղ մ'է։ Բնակչութեան թուրքերը գիւղին ամէնէն գեղեցիկ եւ բարձր դիրքին վրայ շինած են իրենց չէնքերը, իսկ Հայերը աւելի վարի կողմերը։

Փողոց մը Հայոց եւ Թրքաց թաղերը իրարմէ բոլորովին կը բաժնէ։ Գիւղին կլիման բաւական զով ու անողջարար է դաշտի գիւղերու մակարդակէն բարձր ըլլալուն համար։ Ունի ընդարձակ եւ արգասաւոր դաշտ մը, լեցուն սառնորակ աղբիւրներով եւ զուլալ առուակներով, որոնք խոխովալով եւ սողոսկելով թանձրախիտ պարտէզներու եւ մացառներուն մէջէն դէպ ի յառաջ կը սահին դաշտին ծոցը, հոն՝ բոլոր բուսականաց, կենդանեաց եւ մարդոց պապակը մարելու։ Իւր դալարադարձ պարտէզները եւ ընդարձակ այգիները փայլ մը եւ գեղեցկութիւն մը կու տան գիւղիս անպաճոյճ չէնքերուն։ Իւր առջեւ կը պարզուի ամրողջ խարքերդու դաշտը կէտկիտուած բազմաթիւ չէն գիւղերով եւ աւաններով, ուր Բնութիւնը կարծես իւր բոլոր գեղեցկութիւնները շառայած է, այնպէս որ ամէն կողմ կեանք, կենդանութիւն եւ եռուզեռ կայ։ Հայերը մեծ մասամբ հողագործութեամբ կ'ըլադին, իսկ միւս բնակիչները հիւանութեամբ, որմնագործութեամբ, ոստայնակութեամբ։ Տուները շատ պարզ շինուած են, անանկ որ գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր տուներ սակաւաթիւ են։ Բայց այս պարզութեան հետ մէկտեղ բաւական մաքուր եւ կոկիկ կը պահուին։ Սակայն ցաւալի է որ տարուէ տարի տուները կը քայքային, որովհետեւ այս վերջին մէկ երկու տարուայ միջոցին գրեթէ տասնի չափ տուներ գաղթեցին Մ. Ազիզ հոն ապրելու աւելի դիւրութիւններ եւ շահու աղբիւրներ տեսնելով։ Կարմրցին նիւթապէս այնչափ գոհացուցիչ վիճակ մը չունին։ Մարդիկ են քաջառողջ, գործունեայ, ճարպիկ եւ նոյն ատեն ուսման տենջով վառուած ժողովուրդ մը։

Մինչեւ հիմա գիւղս ունեցած է խարքերդու Եփրատ Գոլէճէն երկու շրջանաւարտ աշակերտներ, որոնք հիմա Մ. Ազիզ Գերման որբանոցը կը դասաւանդեն եւ մէկ քանի հատ ալ «Սփէշը» կարգէ։

Ա. Շրջան, 1864-1871. Եկեղեցւոյ կանոնաւոր տոմար մը չկար, որմէ կարող ըլլայինք

ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել թէ ճիշտ երբ եւ որով միջոցաւ հոս Աւետարանական գործը մուտ գտած է։ Բայց բերանացի կ'աւանդուի թէ 40 կամ քիչ մը աւելի տարիներ առաջ հոս Աւետարանի քարոզութիւնը սկսած է։ Նախ խարքերդու վաղեմի միսիոնարներէն Մր. Հուրլըր եւ ուրիշ մը կ'այցելեն հոս, կ'երթան եկեղեցի եւ կ'օկսին քարոզել։ Սակայն ցաւալի բան որ, առանց արդիւնք մը ունենալու, որ մը կենալէ վերջ քրտի ցաւօք կը բաժնուին գիւղէն։ Բայց երբ Գուլուլու կանոնաւոր Աւետ. եկեղեցի մը կազմակերպուեցաւ, ասոնք ճիշտ վերնատան մէջ գտնուած աշակերտաց պէս Աստուծոյ Հոգւոյն կրակովը լեցուելով այլեւս չի կրցան կենալ իրենց տեղերը, ինչուն վերնատունէն եւ ահա Գուլուլուի եկեղեցին գոյութիւն առաւ յանկարծ այդ դաշտին կեդրոնին մէջ։

Անձնուրաց եւ Հոգւոյն կրակով բռնկող մէկ երկու Բրիտանեայ եղբայրներ կ'այցելեն մեր գիւղը, որ արդէն կէս ժամ հեռաւորութիւն ունի ու կը սկսին մարդիկ համոզելու փորձեր ընել։ Սակայն որ ատեն որ կ'երթան եւ որ մէկ անհատի հետ որ կը խօսին, կոյր յամառութեամբ մը կը մերժեն զիրենք։ Ոչ մինակ այսչափ, հապա թուք ու մուր տեղալով անոնց վրայ եւ գաւազաններ քաշելով գիւղի սահմաններէն բոլորովին դուրս կը վաճառեն այս խեղճուկ եղբայրները։ Բայց երբեք չեն յուսահատիր անոնք, հապա Աստուծոյ խոստման վստահելով կրկին կը փորձեն գալ։ Սակայն նորէն կարգ մը դատարկապորտ մարդոց ծաղր ու ծանակ կ'ըլլան եւ դարձեալ կը վաճառուին գիւղէս։ Բայց վերջապէս երբեք եղբայրներ Հոգիէն կը յաղթահարուին, Պօղոս Զուռնաճեան, Աբգար Զուռնաճեան եւ Մարտիրոս Տեփոյեան։ Այս 3 տունէ բաղկացեալ նորակազմ եկեղեցւոյն անդրանիկ քարոզիչը եղած է Վեր. Ա. Զ. Եղոյեանի հայրը Պրն. Զաքար, հաւատքի այն մարդը, Աբրահամ մը, բառին բուն նշանակութեամբ, որ Գուլուլուի եկեղեցւոյն հիմնաքարը, քահանան, մարդարէն էր։ Մշակեալ մաքի տէր մարդ մը չէր ան, մինակ պարզ աւետարան մը հաղիւ կրնար կարդալ։ Սակայն իր այս տուրք նկարագիրը ու անկեղծ Բրիտանեայցիութիւնը պերճախօս բեմբասացէ մը աւելի մեծ ազդեցութիւն եւ ներգործութիւն կ'ընին գիւղիս թէ՛ Բողոքական եւ թէ՛ Լուսաւորչական համայնքին վրայ, այնպէս որ հիմա շատերու բերնէն կը լսեմ որ կ'ըսեն թէ Պրն. Զաքար լման սուրբ մ'էր։ Բիւջ մը ատեն հոս կենալով իւր համբերատար աշխատութեամբ 5 տուն կը շահի։

Այս շրջանին մէջ կու գայ նաեւ Գուլուլուցի Պրն. Ստեփան անունով կաղ եղբայր մը իբրեւ քարոզիչ : Այս ալ թէեւ հասարակ կտրգալ մը հազիւ գիտէ ու ֆիդիքապէս գրեթէ կէս մարդ մ'է, սակայն կը կրէ մեծ ու զգայուն հոգի մը, Բրիստոնէական սիրով բոցավառ սիրտ մը, այնպէս որ գիշեր ու ցորեկ անընդհատ կ'աշխատի, կը տքնի, կ'աղօթէ, եւ տունէ տուն կը շրջի Բրիստոնէական ցընելու եւ սիրցնելու համար : Կը մոռնայ բոլորովին իւր ուրախութիւնը, երջանկութիւնը, առողջութիւնը եւ ասոնք ամէնքն ալ սիրայօժար կը դնէ Բրիստոնէական իշախն ոտքը ու միայն Անոր գործին ծաւալումը կ'երազէ : Այսպէս մէկ քանի տարի անձնուրացութեամբ գործելէ վերջ Բողոքականաց թիւը մինչեւ 15ի կը բարձրացնէ : Այդ ատեն ժողովատեղի մը ունենալու գաղափարը կը յղանայ, եւ ահա քիչ վերջ մեր վեհ. Կայսեր չնորհիւ, միսիննարներու եւ տեղւոյս աղքատիկ եղբայրներուն աջակցութեամբ ու աշխատութեամբ, կ'ունենան կոկիկ եւ գեղեցիկ ժողովասրահ մը : Սակայն ցաւալի բան որ աւարտումէն գրեթէ մէկ երկու օր վերջ այրեցաւ դիպումածով : Երեւակայեցէք Բողոք. եղբայրներու դառն վիշտն ու ցաւը : Իրենց մեծ տագնապէն կծկտած փորձեր կ'ընեն լափիզող կրակի բոցերուն մէջ նետուիլ ու մարել : Բայց աւանդ, անկարող կ'ըլլան ուրէ բան ընելու եւ ահա քիչ վերջ ամբողջ չէնքը հոյ ճարակ կ'ըլլայ եւ իրենց առջեւ միայն ծխացող աւերակաց կոյտ մը կը տեսնեն :

Տարի մը վերջ նորէն կը յաջողին ժողովատեղի մը շինել եւ առաջինէն աւելի փառաւոր, գեղեցիկ եւ հոյակապ : Բաջ կրնամ ըսել թէ այս դժբախտութիւնը զիրենք Բրիստոնէական ճշմարիտ հիման վրայ աւելի կը հաստատէ ու կ'ամրապնդէ, այնպէս որ օրէ օր եւ տարուէ տարի մեծ յառաջդիմութիւն, զարգացում եւ Բրիստոնէական աւճում կը տեսնուի իրենց կենաց եւ նկարագրին վրայ :

Բ. Շրջան, 1871-1880 : Այս շրջանին սկիզբները շատեր կու գան յաջորդաբար քարոզչական պաշտօնով, բայց ակնկալուած արդիւնքը չտեսնուիր : Վերջապէս եղբայրութիւնը կը խորհի մնալուն քարոզիչ մը վրայ եւ ահա ընդհանուրին հաւանութեամբ ընիկ Հիւսէյնիկցի Պրն. Յակոբ Մուրատեանը իբրեւ քարոզիչ կը կանչուի : Պրն. Յակոբ թէեւ այնչափ կրթեալ եւ ուսեալ չէ, սակայն իւր համակրելի ընաւորութեամբն ու մեղուաջան աշխատութեամբը շատերու սիրտը իրեն

կը գրաւէ : Եւ որովհետեւ անոր սրտին մէջ յաւանուանական խափր ըսուածը երբեք գոյութիւն չունէր, քանզի կ'այցելէ թէ՛ Բողոքականի եւ թէ՛ Լուսաւորչականի, 5-6 տարիէն Բողոքականաց թիւը կը հասցնէ մինչեւ 30ի :

Գ. Շրջան, 1880-1893 : Այս շրջանը կրնամ յաւէտ յետադիմութեան շրջան կոչել, որովհետեւ եկեղեցւոյ այս տխուր վիճակը գրեթէ 13 տարիներու երկար շրջան մը կը բոլորէ, որոյ միջոցին չգտնուիր հաւատարիմ եւ անձնուրաց պաշտօնեայ մը, որ կարող ըլլայ քաջալերել ժողովուրդը, խրախուսել յուսահատ հոգիները եւ արծարծել անոնց սրտին ու հոգւոյն մէջ ճշմարիտ հաւատոյ կրակը : Իրաւ թէեւ շատեր կու գան յաջորդաբար, բայց ակնհայտ յաջողութեամբ մը չէ պսակուած անոնց բոլոր ջանքը, այլ ժողովուրդը երթալով կը ցրտանայ ու կը օսուի հոգեւորապէս :

Դ. Շրջան, 1893-1903 : Այս շրջանին մէջն էր որ ժողովուրդն այլ եւս, ձանձրանալով պաշտօնեաներու շուտ շուտ փոխուելէն եւ անոր մնացածներէն, կ'որոշեն բանիբուն եւ ուսեալ քարոզիչ մը ձեռք ձգել ու, եթէ կարելի ըլլայ, քիչ վերջ դայն ձեռնադրել : Ուստի Խարբերդու Աստուածաբանական ձեւարանի շրջանաւարտներէն Աւետիս Էֆ. Կարապետեան կը հրաւիրուի իբրեւ քարոզիչ : Ուրախ եմ որ յիշեալ եկածին պէս իր անխնջ աշխատութեամբն ու քրտնաթոր ջանքերով մեծ թափ մը կու տայ եկեղեցական եւ կրթական գործերու : Սակայն դեռ իր պաշտօնավարութեան երկու տարին չբոլորած արտի ցաւօք կը բաժնուի իւր այնչափ սիրած եւ սիրող հօտէն, բեմը բոլորովին թափուր թողլով : Յաջորդ տարին (1896), գիւղիս Խարբերդու Եփրատ Գոյէճի ընթացաւարտ երիտասարդներէն Պաղտատար Էֆ. Ղազարոսեան տեսնելով իւր եկեղեցւոյն այս տխուր վիճակը, պարտ կ'զգայ հող մնալ այդ տարի ու կրցածն ընել Տէրոջ օգնութեամբ : Ժողովասրահ մը չունենալով գեղջկական մուծ առաստաղի մը տակ կ'սկսի կանոնաւորապէս հոգեւոր պաշտամունքներ կատարել : Ունկնդրաց թիւը զգալի կերպով օր ըստ օրէ կ'աւելնայ ու կամաց կամաց կ'ոգեւորի ժողովուրդը հոգեւորապէս :

Այսպէս եկեղեցական եւ կրթական այս երրեակ ծանր գործերը իւր ուսերուն վրայ առած մեծ յաջողութեամբ մը յառաջ կը վարէ : Տեղւոյս Բողոք. ժողովուրդը շատ երախտապարտ է այս ազնիւ երիտասարդին, որ մինչեւ այսօր իր աշխատութեամբն ու ջանքերով օգնած է, կ'օգնէ ու կը յուսամ թէ պիտի օգնէ մինչեւ վերջն ալ իւր եկեղեցւոյն : Ասկէ վերջ դարձեալ եկեղեցին անհո-

վիւ կը մնայ երկու տարի : Բայց 1899ին բնիկ
կարմրցի Պր. Սրապ Մեսրոպեան կ'ստանձնէ քա-
րողական եւ ուսուցչական գործերը : Պրն. Սրա-
պի առաջին ջանքը կ'ըլլայ դիմել բարեսէր միսիո-
նարաց եւ անոնց յայտնել ժողովրդեան մեծ կա-
րօտութիւնը, եւ ուրախ եմ ըսել որ Պատ. միսիո-
նարք կը խոստանան 20 ոսկի տալ ժողովարանի
մը շինութեան համար : Եղբայրութիւնը եւս ի-
րենց մէջ հանգանակութիւն մը ընելով 60 ոսկիի
համեմատ գումար մը կ'ունենան եւ շինութեան կը
ձեռնարկեն, նաեւ փոքրիկ դպրոցի մը վերաշի-
նութեան : Բիշ վերջ Տէրօջը օգնութեամբ կ'ա-
ւարտեն գործը : Պրն. Սրապի այս 4 տարուայ
պաշտօնավարութիւնը շատ գնահատելի է, որով-
հետեւ Աստուծոյ եւ իւր եկեղեցւոյն սիրոյն հա-
մար իւր կարողութեան չափով աշխատեցաւ անձ-
նութեան շինութեամբ եւ յարատեւութեամբ : Մանա-
ւանդ այս վերջին տարին, երբ նորէն միսիոնար-
ներու եւ եղբայրներու օգնութեամբ ձեռք բերաւ
գեղեցիկ եւ ընդարձակ երկյարկ երիցատուն մը
50 ոսկի ծախքով : Կը մաղթենք որ Երկինք վար-
ձատրէ եւ արդիւնաւորէ անոր բարի դործերը :
Դրեթէ երկու ամիս եղաւ որ պաշտօնեայ չունին,
հապա ամէն կիրակի օր հիւր քարոզիչներ կը
լեցնեն բնով :

Խ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԵՐԳ. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ

Դաշնակ-106 երգ(*) Best Hymns No. 2

1. Փառք քեզ, Տէր բարերար,
Որ մեռար ու յարեար :

Յնծութիւն ամենայն աշխարհի :

Ոհ, խոնարհ մեր սրտեր

Դան գովել ըզքեզ, Տէր,

Ձի տուիր փրկութիւն աշխարհի :

Հաւատացեալք ամենայն

Դան ի ծունր միաբան

Խուսկ, աղօթք խառնելու մեր երգին,

Ձի դու ես Տէր, Փրկիչ

Բարերար եւ քաւիչ :

Բիւր գովեստ քեզ կու տանք խնդագին :

(Կրկ.) Փառք քեզ, Տէր, փառք քեզ, Տէր,

Փառք քեզ, միշտ, Թագաւոր երկնաւոր :

Ձի դու ես Տէր, Փրկիչ

Բարերար եւ քաւիչ :

Բիւր գովեստ քեզ կու տանք խնդագին :

2. Տէր, աշխարհ բովանդակ
Յարութեանդ յիշատակ

(*) Կամ նոր երգարան Մ. Մինասեանի :

Կը տօնէ այս չքնաղ առաւօտ :

Բնութեան միացած

Մերթ ուժգին եւ մերթ ցած

Ալելուք յուզարկէ դահիղ մօտ :

Ծառ, ծաղիկ եւ կենդան

Կը բուրեն եւ խայտան,

Սիրածայն կը խառնին մեր երգին :

Ձի դու, Տէր բարերար,

Որ մեռար ու յարեար,

Կեանք եւ յոյս շնորհեցիր աշխարհին :

(Կրկ.) Փառք քեզ, Տէր, փառք քեզ, Տէր,

Փառք քեզ միշտ, Թագաւոր երկնաւոր :

Ձի դու, Տէր բարերար,

Որ մեռար ու յարեար,

Կեանք եւ յոյս շնորհեցիր աշխարհի :

3. Արդ մենք ալ դահիղ մօտ

Մեր նուէրք քաղցրահոտ

Քեզ, Փրկիչ, քեզ կը մատուցանենք :

Դու յարեար, յայտնեար

Եւ անդրէն վերացար,

Յաւիտեան քեզ պիտի մեծարենք :

Չօրավիդ դու մինակ,

Մահ առջիդ յաղթանակ,

Փշրեցիր կուռ ամրոց Սատանին :

Ձի դու, Տէր Արարիչ,

Յաղթական Ազատիչ,

Փրկութիւն շնորհեցիր աշխարհին :

(Կրկ.) Փառք քեզ Տէր, փառք քեզ միշտ,

Բարերար Թագաւոր երկնաւոր :

Ձի դու, Տէր Արարիչ,

Յաղթական Ազատիչ,

Փրկութիւն շնորհեցիր աշխարհի :

Տխարպէքիր

Ղ. ՏԵՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱՅՈՅՑ ՀԱՆՐԱՎԻՏԱԿԱՆ

1905

Գ. Պաղարատեան

Ընդարձակ 320 էջ 3 դրշ.—Պարզ 38 էջ, յաւելուածով 1 դրշ

Բովանդակութիւն. Հայոց ընդհանրական Հայ-
րապետին Օրհնութեան կոնդակը, բարոյական,
առողջաբանական, բնական, բժշկական, գի-
տական, պատմական, երկրագործական, վիճակա-
գրական եւ կենսագրական (Գիտակի, Տքթ. Համ-
լինի, Տքթ. Բիկսի եւ Դեր. Թ. Պոյաճեանի լու-
սանկարները), թարմ ու օգտաշատ նօթեր, հար-
ցարան, գործի մարդոց բաժին, գուարձալիք, շե-
րամաբուժական քերական, առոնին հիւանդապա-
հութիւն, եւն. :

40 ՄՐՑԱՆԱԿԱԻՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Կը ծախուի ամէն գրավածառներու քով : Կեդ-
րոնատեղի Ե. ՄԱՅԵՆՈՍԵԱՆ Վաճառատուն, Թիւ 27,
Ֆինճանճըլար Եօգուչու (Պայպըլ Հառա) Կ. Պոլիս :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաքի կայս. հրամանով զինուորական շարժուն փուռ մը բերուեցաւ Եւրոպայէ : Անիւններու վրայ հաստատուած է կառքի պէս եւ կէս ժամու մէջ կրնայ 120 հաց պատրաստել : Գինն է 3-4 հարիւր ոսկի : Ամէն զօրաբանակի մէջ պիտի գործածուի եւ կրնայ ամէնէն դժուարամատչելի տեղերը հանուիլ : — Բժշկական վարժարանի դեղագործական ճիւղի չըջանաւարտներէն ամէն տարի 4 հոգի պիտի պահուին վարժարանին դեղաբանին մէջ եւ գործնական վարժութիւն ստանալէ ետեւ կայս. զօրաբանակները պիտի ղրկուին : — Սոփիայէ 10 Պուլկար տղաք մայրաքաղաքս ժամանեցին Սուլթանիւլ վարժարանը մտնելու համար : — Նաւահանգստին մէջ հաստատելի 20 խարսխանիչերու շինութիւնը փութով յառաջ կը տարուի : — Մեծ Եպարքոսը Իտալիոյ Թագաւորէն Սէն Մորիսի առաջին կարգի պատուաւանշանն ընդունեցաւ եւ վեհ. Սուլթանէն արտօնուեցաւ կրել զայն : — Անատոլիոյ երկաթուղիի վարչական խորհրդին նախագահ Մ. Չանաէր եւ նոյն ընկերութեան տնօրէն Մ. Հիւկէնէն Իմթիյազի ոսկի շքադրամ ընդունեցան :

Նահանգներ. վեհ. Սուլթանը, իմանալով որ Բէժին տեղ տեղ 5-10 փարա առաջարկելով չգնիր ծխախոտը եւ ապրանքը կը փոխի ի վնաս երկրագործին, հրամայեց քննութիւն մը բանալ եւ Բէժին ստիպել ծխախոտի մշակման եւ գնման կանոնադիրը գործադրել : — Վանայ նահանգին Շաւախ գաւառակին մէջ ածխահանք մը երեւան հանուած է : — Հիճազի երկաթուղիին շինութեան յանձնաժողովին մեծաշնորհ արուեստաւ Ամանի (Հիճազի երկաթուղիին վրայ) չըջակայից Ծոֆաթ տը Շօի հանքը չահագործելու : — Իզմիրի մէջ մերթ ընդ մերթ երեւցող ժանապախին պատճառները քննելու համար բժշկական յանձնաժողով մը պիտի ղրկուի հոն : — Ներքին գործերու նախարարութիւնը ձեռնհաս իշխանութիւններուն պատուիրեց փութով նորոգել դէպի Գոնեա-Էրէյլի գիծը գացող բոլոր խճուղիները, որպէս զի ներքին գաւառակներու արմատիքի փոխադրութիւնը դիւրանայ : — Թղթատարական վարչութիւնը Գոնեա-Էրէյլի գծին համար Թղթատարական ծրարներու փոխադրութեան գինը 2 դահ. որոշեց եւ ըստ այնմ հրահանգ տուաւ բոլոր նամակատուներուն : — Իբրեւզ կը ծանուցանէ թէ վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է հրամայել որ կրթական նախարարութիւնը գաւառային ամէն քաղաքի մէջ արհեստա-

գիտական նախնական վարժարաններ հաստատէ թաղապետական մետուէներու ծախքով : Ուրիշ արհեստներէ զատ պիտի ուսուցուին անոնց մէջ վաճառականութեան եւ երկրագործութեան տարերք : Մասնաւոր կարեւորութիւն պիտի ընծայուի երկաթագործութեան, հողային նոր գործիքներու շինութեան եւ նորոգութեան : — Այտընի երկրագործական դրամատունը 400,000 դահ. փոխ պիտի տայ Պերդամայի երկրագործներուն, սրոնց բերքը վնասուած էր : — Ելեւմտական բարձրագոյն յանձնաժողովին որոշմամբ Սէլանիկի, Մանասթըրի եւ Գոսովայի նահանգներուն գանձումներու եւ ծախքերու հաշուեցոյցները ընդհանուր քննիչ Հիւսէյին Հիւմի փաշայի պիտի ղրկուին եւ վճարուաներն անոր արտօնութեամբ պիտի կատարուին : Ընդհանուր քննիչն ալ նոյն յանձնաժողովին պիտի հաղորդէ հաշուեցոյցներուն գումարները : — Հիճազի երկաթուղիին հանգանակութեան համագումարը 79,962,229 դահ.ի հասաւ : — Անգղիական դեսպանատունը Բ. Դոնէն խնդրեց զիւրութիւններ ընծայել Անգղիացի Սըր Ուիլիւմսի, որ պեղումներ պիտի կատարէ Մուսուլի, Հալէպի եւ Պաղատի նահանգներուն մէջ, Գերմանական դեսպանատունն ալ նոյն դիմումն ըրաւ Մ. Շարլի համար, որ հնախուզութեան պիտի ձեռնարկէ Անատոլիոյ մէջ :

Այլեւայլ. Խոսիւ արգելուեցաւ ոստղով (էօքսէ) մանր թռչուններ բռնել ու վաճառել, զի անոնք վնասակար թրթուրներ ջնջելով օգտակար ծառայութիւններ կը մատուցանեն երկրագործներուն եւ պտղատու ծառերուն : — Եգիպտական Է. Լիւլա լրագիրը 109,693 եգիպտական ոսկի հաւաքած է Օսմ. նաւատորմին համար : — Թատրոնի մոլից տոմսակներուն վրայ 20 փարանոց նպաստատոմս (իմուխապէր) պիտի փակցուի ի նպաստ Հիճազի երկաթուղիին : — Թղթատարով օտար երկիր առաքելի արժէքաւոր առարկաներ եւ տեղային արտադրութիւններ նամակատուներու մէջ պիտի քննուին միայն առանց մաքսատուրը պահանջելու : — Պուլկարիոյ կայս. նորընտիր Գոմիսէր Սաւուր գլխաւոր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ : — Որոշուեցաւ շինութիւններու եւ նորոգութիւններու յատկացուած գումարներ ծախսելու չձեռնարկել առանց նախապէս ձեռնհաս յանձնաժողովէն արտօնութիւն ստանալու : — Ելեւմտական նախարարութեան խորհրդական Բաֆով պէյ կայս. նահանգներու մէջ բամբակի մշակութիւնը զարգացնելու եւ ընդհանրացնելու ծրագիր մը մատուց : — Թաղի, գիւղի իմամներ, մուխթարներ, քահանաներ, եւն. որոնք արդէն մահուան ծանուցագիր տալ պարտական են Մարգարտմարի պաշտօնէութեան, այսուհետեւ երկու օրինակ պիտի պատրաստեն ծանուցագրի, ուր պիտի նշանակեն հանգուցեալին սեփական չէնքերը եւ գեղինները իրենց տեղովը եւ տեսակովը :

եւ մին պիտի տան Մարգահամարի պաշտօնէութեան, մին ալ Թափուի վարչութեան։ Այս տնօրինութեան նպատակն է ժամանակին իմանալ անժառանգ մեռնողներուն հաշիւը ստացուածները եւ պահպանել պետական գանձուն իրաւունքները։ Պարսկաստանի հնտախտի համաճարակին պատճառով Օսմ. ամբողջ սահմանագլխին վրայ առողջապահական միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Տիմիաթի (Եգիպտոս) մէջ Հոկտ. 30ին ժանտախտի դէպք մը պատահած է։ Առողջապահական ինտենդանտ ալ որոշեց անտի Օսմ. ուրիշ երկիրներ դացողները բժշկական քննութեան ենթարկել ցնոր տնօրինութիւն։ Րուսական կառավարութիւնը վերցուց վարսակի արտածման արգելքը։ Կայս. հրամանով տարի մը աւելցաւ Թէլ էլ Միւլթէ-սէլիմի կողմերը պեղման ձեռնարկող Գերման հետ խոյզին արտօնագրի պայմանաժամին վրայ։ Ներքին գործերու նախարարութիւնը պաշտօնապէս ծանոյց թէ բոլոր Մանստականները պարտին Րամադանի մէջ ամենայն ուշադրութեամբ կատարել իրենց կրօնական պարտականութիւնները եւ բախտախաղէ եւ ուրիշ խաղերէ զգուշանալ։ Այս մտօք պատուէրներ ալ տրուեցան Ոստիկանութեան պաշտօնեաներուն։ Պետական ինտենդանտ որոշեց բոլորովին արգելել կապարախառն անագներու ներածումը։

Բողոք. Ժող. Պրուսայի մէջ գումարուած հոգեւոր ժողովին 15 պատուիրակ ներկայ եղաւ 11 ժողովրդի կողմէ, եւ այդ գաւառի եկեղեցիներուն վրայ հսկողութիւն ի գործ դնելու համար տեղացիներէ եւ միսիոնարներէ բաղկացեալ մարմին մը կազմուեցաւ։ Ատանայի միսիոնար Մր. Չէյմպըրս չորեքշաբթի Ամերիկայէ մայրաքաղաքս վերադարձաւ եւ յառաջիկայ երեքշաբթի իր պաշտօնատեղին պիտի ուղեւորի։

Հայ Լաւո. Ժող. Պատրիարք Հայրը կիրակի իր Մայրաքաղաքութեան աստիճան ընդունելուն 25ամեակին առթիւ։ Գումարափուի մայր եկեղեցիին մէջ պարագային յարմար քարոզ մը խօսեցաւ մեծ բաղմութեան մը ներկայութեամբ եւ քարոզչական պաշտօնին բարձրութիւնը բացատրեց։ Պատրիարք Հօր քարոզչական տաղանդը եւ կարողութիւնը հանրածանօթ են։ Կը յուսանք որ դեռ շատ տարիներ իր ժողովուրդը պիտի մխիթարէ իր ազգուքարոզներով եւ եկեղեցւոյ երիտասարդ վարդապետները իր օրինակով պիտի խրախուսէ լաւ քարոզներ տալ։ Տ. Եղիշէ Եպսկ. Դուբեան, իր նոր պաշտօնատեղին երթալու համար, մեկնեցաւ Արմաշու Դպրեվանքէն եւ Պարտիզակ ու Իզմիտ

այցելելով մայրաքաղաքս ժամանեց։ Տ. Թորգոմ վրդ. ստանձնեց առժամապէս Դպրեվանքին տեսչութիւնը։ Կըսուի թէ Պատրիարքարանի իրան ժողովը յարմար դատած է ձեռնհաս եւ ամէն քննադատութենէ վեր անձերէ բաղկացեալ յանձնաժողով մը կազմել Երուսաղէմի վանքին հաշիւները քննելու եւ վերջնապէս կարգադրելու պաշտօնով։ Վերջերս իրիմու թէոքոսիա քաղաքին մէջ վախճանած է քահանայ մը, Տէր Արսէն Մանդակունի, որ 12,000 ռուպլ թողած է բարեսիրական հաստատութիւններու։ Այդ գումարին առկոսին մեծ մասը յատկացուած է իր բնավայրին, Այնթապի, երիտասարդներէն ամէն տարի երկու հոգի կըրթելու օտար երկիրներու մէջ։ Պէրպէրեան վարժարանի աշակերտները 10 ոսկի հաւաքելով իրենց տնօրէնին յանձնեցին անոր անուան տոնախմբութեան առթիւ։ Տնօրէնն ալ զայն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին յանձնեց Կիլիկեան եկեղեցիներու եւ դպրոցներու պէտքին դործածելու համար։

Կաթիլի Ժող. Կ. Պատրիարք Տ. Պօղոս Սապապղեան այցելութիւն տուաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին։ Յոյն Մեթիթներու Պատրիարքը Պիոս Ժ. պապին յանձնած է Վեհ. Սուլթանին շնորհաւորական նամակը, երկու կարգինալներու ալ իրենց շնորհուած Կայս. պատուանշանները։

Աւստրալիան հրապարակ. Նոյ. 5 (Ն. Տ.) Օ. Ռ. 100	
Ցրէն, քաղ. փր. Արտածման համար	28
Անատոլու կարծր	34
» ընտիր	38
Ալեք. պարկը, զահ. Ռուսական	82
Անատոլու գըրմա	68-74
Օտեսա (Ա)	94-98
Մարսիլա	77-78
Գալի, քաղ. փր. Անգղիական	105-106
Անատոլու Ա.	27½
» Բ.	24
» Գ.	22
Եգիպտոս, քաղ. Ալեք. Գարահի-	6½-6¼
Մարմարա	աւր, Պալքէսի
Իզմիտ	Լաբէ
Թէֆլիս, » զահ. Սեւրով, 100 քաղ.	165
Էնկիւրի, Եոզգա	15-15½
Բուրք, քաղ. զահ. Կիլիկ, քաղ.	240
Անատոլու գըրմա	6½-7
Բուրք, զոյգ թիթեղ	Մէրսին
Ռուս. Պոլսոյ համար	33½
Դրամալու. Հոկ. 28/10 Նոյ.	
Օսմ. Միաց. Օ. Ռ.	93 29
Մէճիտիյէ	107 31
Մէթալիք	102 20
Մանր արծաթ	104
Ռուսիոյ բոլ.	89 30
Րուս. Երկթղ. ֆր.	125 25
Նաբոլէօն	87 22
Գրիմից	51 04
Անգլ. ոսկի	140 01
Մանէթ	8 57

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պալիկեան հասարակը . կը կարծուի թէ քիչ ատենէն պիտի անուանուի Հիւսիսային Մովու միջադէպը քննելու պաշտօն ունեցող միջադէպային յանձնաժողովը : Անգղիական կառավարութիւնը Սր. Փեթըրսպուրկեան իր դեսպանին ձեռամբ առաջարկած է որ քննիչ մարմինն ունենայ մէջմէկ պատուիրակ Անգղիոյ , Ռուսիոյ , Ծրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներուն կողմէ եւ այդ չորս պատուիրակներն հինգերորդ մը ընտրեն : Ռուսիա իր կողմէ պատուիրակ կարգեց Բազնաքով ծովակալը , կը թելադրուի որ քննիչ մարմինը Փարիզի մէջ գումարի , Վիկտի մէջ Ռուս սպաններուն հետ տեսակցողներ կ'ըսեն թէ անոնք ամէնքը Մովակալին հետ բացարձակապէս կը պնդեն թէ Հիւսիսային Մովուն մէջ ծովառաքակիրներ կային , թէ պէտ իրենց պատմութիւնները իրարմէ կը տարբերին : Մովակալ Ռոժավէնսքի կ'ըսէ թէ գէթ երկու ծովառաքակիր յանկարծ երեւցան Հոկ . Չի ուրբաթ գիշերը , եւ Մովակալին նաւուն մէջ գտնուող տեղակալ մը կ'ըսէ թէ Ռուս նաւատորմին խառնուեցան ութ ծովառաքակիրներ , մինչ ուրիշ սպաններ կ'ըսեն թէ ծովառաքակիրներու տորմդիկէ մը պաշարուեցան : Եթէ այդպէս ըլլար , կամ նոյն իսկ եթէ ութ ծովառաքակիր գտնուէին , բանաւոր է Մայրաքոյն Արեւելքի մէջ ճափոնական նաւատորմին կատարած գործերէն հետեւցնել թէ Ռուս նաւատորմը անվնաս պիտի չարժէր : Մովակալը կ'ըսէ թէ ձկնորսանաւերուն ազդարարութիւն եղաւ որ քաշուին ձամբէն եւ , որովհետեւ դանդաղեցան , վնասուեցան ծովառաքակիրներուն ուղղուած թընդանօթներէն : Ինք կը յայտարարէ թէ ծովառաքակիր մը ընկղմեցաւ Ռուսական թնդանօթներէն : Անգղիական ձկնորսանաւերու մարդոց վկայութիւնն առնուած է : Ամէնքն ալ կ'ըսեն թէ իրենց մօտերը ոեւէ տեղ ծովառաքակիր չկար , ոչ ալ կար ոեւէ բան զոր նաւազ մը կարենար ծովառաքակիր կարծել սխալմամբ : Ռուս սպանները զայս լսելով ըսին թէ օտար իրաւարարներ չեն կրնար ձկնորսներու վկայութիւնն ընդունիլ Պալիկեան նաւատորմի Մովակալին եւ սպաններուն խօսքին դէմ : Սր. Փեթըրսպուրկէ կը հեռագրուի թէ արժանահաւատ տեղեկութիւն առնուած է թէ ճափոնական երկու ծովառաքակիր տեսնուեցան Վիկտի մօտ : Եթէ Ռուսները նորէն թնդանօթ արձակեն երեւակայական այդ նաւերուն վրայ , յուսանք որ ձկնորսանաւեր չեն գտնուիր մօտերը , Վիկտի մնացած չորս սպանները Սր. Փեթըրսպուրկ վերադարձան եւ մին

Ջարին ներկայացաւ : Շաբաթ Ռուսական նաւատորմէն տասներմէկ ծովառաքակիրներ հասան Պիզէրթա (Թունուզ) , ուրիշ նաւեր ալ կ'սպասուէին : Թանձէրէ հեռագրուեցաւ շաբաթ թէ Ռուս նաւատորմը մեկնեցաւ դէպ արեւմուտք ուղղուելով : Այս է հաւանօրէն անոր այն մասը , որ փոխանակ Միջերկրականէն անցնելու Բարեյուսոյ Գլուխի ձամբով պիտի երթայ :

Պարբերակ . Մանչուրիոյ մէջ կացութիւնն անփոփոխ կը մնայ : Երկու բանակները իրարու շատ մօտ կը գտնուին եւ ամէն օր թնդանօթաձգութիւն տեղի կ'ունենայ : Մուգտէնէ Ռուս թերթի մը գրող թղթակից մը կ'ըսէ թէ ճափոնցիներն իբր 50.000 օգնական զօրք ընդունեցան եւ թէ Ջօր. Բուրովաթքին , եթէ մեծ օգնութիւն չընդունի , պիտի պարտաւորուի պաշտպանողականի վրայ մնալ : Եթէ օգնութիւնն հասնի իսկ , իր դօրծը սոսկալի դժուար պիտի ըլլայ , վասն զի ճափոնցիները յոյժ ահարկու ամրութիւններ կառուցած են : Շանհայէ կը հեռագրուի Մանչուրեան ընդհարում մը , որ ամէնօրեայ ընդհարումներէ աւելի կարեւոր է : Հոկ . 30ին Ռուսները Ջօր. Օքուի ձախ թեւին վրայ յարձակած են մեծ բազմութեամբ , բայց ծանր կորուստով ետ քաշուած են , մինչ ճափոնցիները քիչ կորուստ կրած են : Կարեւորագոյն լուրը Փորթ Արթըրէ կու գայ : Ճափոնցիները չկրցան քաղաքն առնել եւ Միքատօին նուիրել իբրեւ ընծայ անոր ծննդեան տարեդարձին օրը , որ էր Նոյ . 3 : Սակայն մեծ յաղաղիմութիւն ըրին եւ ասոր համար մեծ ուրախութիւններ եղան Թոքիօի մէջ : Որովհետեւ Փորթ Արթըրի լուրը պաշտօնական չէ , չկրնար վստահութեամբ ընդունուիլ : Բայց կ'ըսուի թէ բոլոր ամրոցները ծանրապէս վնասուած են վերջին ուժակոծումէն եւ թէ էրլունկան բերդը , որ ամէնէն կարեւորն է , ինկած է : Ծուրնիէ գործակալութեան մէկ հեռագրին համաձայն ճափոնցիներն յետոյ ներքին բերդերուն կրակէն ստիպուեցան լքանել այդ բերդը : Սխալմամբ կ'իմանայ թէ ճափոնցիները գիշերն ի բուն կռուելէ ետեւ առին Փէյճունկչան , Իչէչան եւ Վանքիաչան ամրոցները , եւ ցամաքի կողման այսինքն քաղաքին հիւսիսարեւելեան բոլոր ամրոցները անոնց ձեռքն են : Նաւահանգստի նաւատորմն ալ մեծապէս վնասուած է : Հոռմէ կը հեռագրուի թէ միայն Փալէթա մարտանաւը ծովուն վիճակի մէջ է : Սաախոֆի եւ Փէրէլիէի տախտակամածները ջուրէն երկու ոտք միայն վեր կը մնան : Ռէվէլան թնդանօթահար փճացաւ : Իր մէջ գտնուող կարգ մը հիւանդներ

եւ վերաւորներ մեռան : Սբ. Փետրոսապօղոս կէ կը հաղորդուի թէ Զօր. Շթոսը հեռագրած է թէ քաղաքին արեւելեան եւ հիւսիսարեւելեան ամրոցները պաշտպանելու վերջին փորձն ըրած է եւ կը պատրաստուի Լիւսթիլան եւ Վազրի Պոչ թերակղզին քաշուիլ : Փընէ Փալէլէնի մէջ ալ հեռագիր մը կայ թէ զօրավարն արդէն իսկ այդպէս ըրած է : Զրոյց կայ թէ Զօր. Շթոսը վերաւորուած է ըստ ոմանց՝ սրունքէն , ըստ ոմանց ալ՝ թեւէն եւ կուրծքէն : Փորթ Արթըրէ հասնող նորագոյն լուրերը քիչ մը կը չափաւորեն նախապէս տրուած տեղեկութիւնները : Քաղաքին արեւելեան եւ հիւսիսարեւելեան ամրոցներուն Ռուսական հրետանիները լռեցուցուած են : Բայց չըսուիր թէ ճափոնցիներն առած են ամրոցները : Քաղաքին հիւսիսարեւմտեան կողմի ինչհան ամրոցներուն դէմ ուղղած են անոնք իրենց բոլոր ճիգերը : Ռուսական Պայտնաւը յիսուած է , կ'ըսուի : Ինչպէս կ'իմանայ թէ վերջերս 40,000 ճափոնցի ելած են Տալին , վերջին յարձակումներէն կրուած կորուստին տեղը լեցնելու համար : Ռուսերը ճափոնցիներու մահաբախիւս կրակին պատճառով ստիպուած են նաւային աւազանները լքանել : Լիւսթիլան բերդը , ուր քաշուիլ կը խորհի Զօր. Շթոսը , 512 տաք բարձր է եւ կ'իշխէ նաւահանգստին եւ գրեթէ բոլոր բերդերուն : Զօր. Շթոսը կ'ըսէ թէ իր պարտքն է նաւահանգիստը պաշտպանել ցորչափ ժամանակ մարդ ունենայ թնդանօթ մը գործածելու համար : — Զօր. Լինիէվիչ Վլատիվոսթոքէ Մուզտէն եկած է Մանչուրեան առաջին բանակին հրամանատարութիւնն ստանձնել : Վլատիվոսթոքի կացութեան նկատմամբ լուրերը լաւ են :

Այլ-այլ . Նախագահ Րոզէվելթ վերընտրուեցաւ : Դեռ չենք գիտեր թէ ինչ մեծամասնութիւն չափած է , բայց մայրաքաղաքիս Ամերիկեան ղեսպանատունն հասած հեռագրի մը համաձայն անոր կուսակցութիւնը լիովին պատճառ ունի ելքէն դո՛ւրջալու : — Քանատայի ընտրական գործողութեան մէջ ալ , որ անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ , արդի կառավարութեան կուսակցութիւնը յաղթական հանդիսացաւ : Վարչապետ Մ. Լոսթի խորհրդարանին մէջ 70է աւելի ձայնի մեծամասնութիւն մը պիտի ունենայ : — Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին մէջ տարիներով Ընդդիմադիր կուսակցապետ եւ նախ Փէյի եւ յետոյ Օլիւիէի խմբագիր Մ. Փոլ արքայապետին մեռաւ : Պոնափարթեաններու կուսակցից էր եւ Զօր. Պուլանտէի նպաստաւոր չարժման ջատագով : Ֆրանսայի ամէնէն ճարտար գինավարժներէն էր եւ վիճարանութեան մէջ ղիւրազրգիւ ըլլալով բաւական մենամարտներ ունեցաւ : — Մր. Հէյ եւ Ուա-

չինկթընի Ֆրանսական ղեսպանը դաշնագիր մը ստորագրեցին՝ երկու տէրութիւններուն միջեւ ծագած ոեւէ վէճ իրաւարարութեամբ կարգադրելու համար : Պատճէնը առ այժմ հրատարակութեան չտրուիր ի յարգանս Ամերիկեան Մերակոյտին , որ դեռ պիտի վաւերացնէ դայն : — 1,350 միլիոն ֆրանքի Ռուսական նոր փոխառութիւն մը կնքուեցաւ : Բոչիլտեղալոյններու Տունը գլխաւոր դերն ստանձնեց գրամատէրներու խմբակին մէջ , որ կ'երաշխաւորէ փոխառութեան յաջողութիւնը : Յունիւր չվերջացած՝ պարտութեամբ պիտի չհանուի հրապարակ : — Ճափոնի ելեւտացոյցին նախահաշիւները պատրաստուեցան եւ Ազգային Ժողովին պիտի հաղորդուին Նոյ. 25ին : Անոնք 15ամսոյ համար են , այսինքն մինչեւ 1906 տարւոյ Ապրիլին համար : Համագումար ծախք կ'ենթադրուի 960 միլիոն եֆն (իբր 191 միլիոն ոսկի) , որու 770 միլիոնը պատերազմի յատկացուած է : Առաջադրուած է պատերազմական ծախուց իբր մէկ հինգերորդը տուրքերու յաւելմամբ եւ վարչային ուրիշ ծախքերու խնայութեամբ հայթայթել , մնացեալն ալ փոխառութիւններով : Կը կարծուի թէ փոխառութիւններու մեծ մասը կրնայ բուն երկրին մէջ հայթայթուիլ : Դրամատուններու աւանդները , մանաւանդ երկրագործներու կողմէ յանձնուածները , այս տարի ամէնէն շատ էին , վասն զի հունձքերը շատ առատ էին : — Կիրակի տեղի ունեցաւ Իտալիոյ խորհրդարանի անդամներուն ընտրութիւնը , եւ ծանօթ 125 ընտրուածներուն 74ը Կառավարութեան կուսակցութեանն են : Շատ տեղեր ընտրելիները քուէի մեծամասնութիւն չեն վաստակած եւ պէտք մնացած է երկրորդ ընտրութեան , որ վաղը տեղի պիտի ունենայ : — Ամերիկեան նորագոյն հեռագրի մը համաձայն 476 ընտրողներէն 325ը Մր. Րոզէվելթի կուսակցութեանն են , 151ն ալ Դատաւոր Փարքըրի : Այս աւելի վճռական յաղթութիւն է քան զոր կը համարձակէին յուսալ Մր. Րոզէվելթի բարեկամները : — Ֆրանսայի Պատերազմական նախարար Զօր. Անտրէ ծանր հիւանդ է — Անցեալ շաբթու Գերմանիոյ Կայսրը եւ Կայսրուհին քննեցին այն վիճափոր գերեզմանը , որ Պերլինի նորակառոյց մայր եկեղեցիին մէջ պիտի զետեղուի ի պատիւ Պիզմարք իշխանին : Գերեզմանին վրայ կանգնած է «Երկաթեայ Նախարարապետին» արձանը :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅԱՐ ԳՅՈՒԹԱՆ

Յիմնանճըլար Եօգուչու Ամերիգան խան